

1.3.1.4 มีการพրอณาแจ่มแจ้งชัดเจนจนเห็นภาพพจน์ ในเรื่องก้ามืออยู่
หลายตอน นางก้ามืออารมณ์หวั่นไหวเมื่อสบตา กับพระยาครุฑ ดังคำประพันธ์ว่า

พระเกพพึงคิดก้าลจิต	ลงนิดพิศวงทรงสัณฐาน
ว่างมพรั่งยิ่งช้ายได้ในดินดาน	ยุพพาณก์เสด็จลิบตามา
ยืนแหงในบานหวานรสด	นัยเนตรช้ำเลื่องลดสอดหา
พ่อนานพงสบันยนา	ประหนึ่งว่าศรแผลงแย้งยิงกัน
ต่างประหัดหักทัยให้ไหววาน	เพลิงรากซำบช่านเสียกระสัน
สองจิตสองคิดประจวบกัน	นางบ้วนบั่นรันทดระหวຍกາຍ
มิอาจยืนชี้นิจิตดำรงตน	ก็เจีย Wong ค์จารจัลผันพาย
สู้อาสน์ไสยาสน์พรวราย	กรก่ายพักตรรภะนึงครวญ

1.3.1.5 ในการกล่าวคำประชด เสียดสี และเยาะเย้ย มีการใช้คำพูดและการโต้ตอบกันอย่างเผ็ดร้อนและคมคาย เช่น ตอนท้าพรหมท้ากล่าวประชดก้ามือพระยาครุฑานั่น นางก้ากับคืนมา ดังคำประพันธ์ว่า

ฝ่ายบรมพรหมทัตนเรินทร	ทิวกรรุ่งรำงสว่างสี
พระอ่าองค์สรงพักตร์แล้วจรลี	ใบสีหนัญชรเย้องช้ำเลื่องมา
เห็นก้ากิตรีสมรบวนนาฎ	ให้ร้อนราชฤทธิรุ่มดึงสุมพา
พระระงับดับเดือดด้วยปริชา	จึงอ้อนพจนนาเยียยุพินพลัน
ว่าดูราสุดาดวงเนตร	เจ้าประเวศไปสู่พิมานสวัวค
พึดดังหน้าท่าน อองทุกคืนวัน	พึงเห็นขวัญตาดกถึงธนา
จะอยู่ ไปในหน้าพระล้านเล่า	ขอเชิญเนาในนิวาสน์ประสาทครี
พืขอบใจในสวางชเสนทวิ	มิเสียทีทีบำรุงผดุงมา
แต่ยังเยาว์คุ้มเท่าเป็นเอกองค์	บีนองค์นางในทั้งชัยขوا
คิดว่าจะไว้ชื่อให้ลือชา	มิรู้ว่าเริงรวยไปด้วยครุฑ
เพราะแรงรากจากสพาราณสี	ไปปลอยเล่นสิมพลีอันสูงสุด
แล้วเบื้องบ่ายหน่ายเลื่อนเส้นห์ครุฑ	กลับมายุดยิดชุมกับคนชาร์พ
หนึ่งแล้วสองเล่าเจ้าช้าสาม	ช่างทำงมพักตร์น่ารับขวัญ
เจ้าลีกีนากิรากพเสยาลาภาร์	จะให้เลี้ยงนางนั่นประการได

2. คุณลักษณะด้านคำสอน (ธรรมะ)

การกีดกันให้ความรู้ทางด้านคำสอนและคติธรรม ดังนี้

2.1 การพนัน การพนันเป็นอย่างมุขชนิดหนึ่ง ถ้าไครฉุกการพนันเข้าครอบงำแล้ว ย่อมถึงความฉบินหายและความเสื่อม ในเรื่องการมีปราภูตองพระเจ้าพรหม-ทัตทรงหงษ์เม่นสากับพระยาครุฑ์ ย่อมเสื่อมจากพระมหาเสี๊ กล่าวคือพระมหาเสี๊ได้ถูกพระยาครุฑ์ลักพาไป ดังคำประพันธ์ว่า

ฝ่ายบรมพระหมทัตทอดสกา	เมื่อสุดาประทุจิตให้ผิดหวน
เหอัญชัดชัดบาก็ให้แปรปรวน	ครุฑสำราลແຍ່ມຍັນກະຮໍຍິມໃຈ

๑ ๗ ๗

2.2 ความเพด็พรากจากันเป็นทุกข์ เช่น ตอนพระเจ้าพรหมทัตเมื่อทราบว่านางสาวกีหงษ์ไป กีเครว่าโศกคร่าราญ ดังคำประพันธ์ว่า

พระคลิลหวานใจให้เทวะ	อัคสุชลนองเนตรพิลาป๊เหล
พระลิมองค์หลงทัศนาใน	เห็นเงาในคล้ายเคลิ้มว่ากากី

๑ ๗ ๘

ถึงจะข้ามหิมวาสากเรศ	ประจำกายเหตุแล้วจะตามไปจงได้
นีสุดจิตสุดคิดก์สุดใจ	สุดอาลัยក์ສลบลงแดยัน

2.3 การประพฤติผิดในการเป็นทุกข์ กล่าวคือละเมิดศีลข้อ 3 คือการประพฤติผิดในการ ในเรื่องการมีปราภูตองพระยาครุฑ์ลักพานางสาวกี มหาเสี๊ท้าพรหมทัตไปแล้ว ภายหลังทราบว่าคนชรรพ์เป็นซื้อกับนางสาวกี จึงมีความทุกข์มาก ดังคำประพันธ์ตอนหนึ่งว่า

ครุฑพ่งทรงชรรพ์ก์หัวน้หวาด	เชิงฉลาดทำฟันให้ชนหน้า
สนองสารซึ่งช้านานเวลามา	เพราะวิญญาณไม่สบายข้างภายใน

๑ ๗ ๙

ครุฑพ่งยึงดึงฤทธิ์แค้น	ดึงหนึ่งแสนอัคนิรุทธามาดึง
เสแสร้งสุนทรภาพี	ว่าดุกรเสนีย์เสนอพิน

2.4 การให้อภัย มีปรากฏอยู่ 2 ตอน ตอนที่ 1 คนธรรมได้บอกพระเจ้า
พระมหาตตว่า พระยาครุฑได้ลักพานนางกากีไปอยู่ที่วิมานสิมพล ตนเองได้ปลอมแปลงเป็นไร
ในขนพระยาครุฑและภายหลังได้เป็นซักรับนางกากี พระเจ้าพระมหาตตทรงทราบ ไม่ประหาร
คนธรรม กลับให้อภัย ดังคำประพันธ์ว่า

พระราชทานบannejohnค์ใน ทั้งศุกร์การโภคัยให้คนธรรม
ตอนที่ 2 เมื่อพระยาครุฑนำนางกากีมาคืน ให้พระเจ้าพระมหาตต แทนที่
พระองค์จะประหารชีวิตนางกากี แต่กลับเป็นลายแพนนางกากีแทน ดังคำประพันธ์ว่า

พระตรัสพลงสั่งเสวามาดย	กิริบราชโองการนาถฯ
นำนาฎากกิลลามา	ถึงท่าไส่แพแล้วลายอ้อย

2.5 การตัณหา คือความทะยานอยากในการ จัดเป็นกิเลสที่สำคัญยิ่ง
ถ้าใครถูกการตัณหาครอบงำ ย่อมได้รับชื่อความทุกข์ ดังปรากฏในเรื่องนี้คือ นางกากี
เป็นผู้ไม่อึมในการตัณหา โดยเป็นซักรับพระยาครุฑและคนธรรม ในที่สุดก็ถูกพระเจ้า
พระมหาลายแพ ดังคำประพันธ์ที่กล่าวมาในข้อ 2.4

เจ้าพระยาพระคลัง (หน) นอกจากแต่งเรื่องกากีคำกลอนแล้ว ยังได้แต่งเรื่อง
ลิลิตพระศรีวิชัยชาดกด้วยร่าย โคลงสุภาพ และโคลงดั่นวิชมาลี โดยได้เค้ามาจากน้ำยูนยาส
ชาดก แต่ในที่นี้จะไม่ขอกล่าวละเอียด เพราะไม่เพร่หลายและต้นฉบับก็หายาก

3. สรรพสิทธิคำนันท์

วรรณคดีเรื่องสรรพสิทธิคำนันท์ เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระปรมานุชิตชิโนรส แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงนิพนธ์มาจากเรื่องสรรพ-
สิทธิชาดก ในน้ำยูนยาสชาดก ตามคำทูลอาราธนาของพระองค์เจ้ากปิตา (พระเจ้านรน-
วงศ์เชอ กรมหมื่นภูบาลบริรักษ์) ผู้เป็นศิษย์ เมื่อทรงนิพนธ์แล้ว ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ
ถวายสมเด็จพระนังเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อคราวโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน
เมื่อปีรากา พ.ศ. 2372 ต้นฉบับเป็นหนังสือสมุดไทย 2 เล่มนับถือกันว่าเป็นฉบับที่ทำไว
เรื่องหนึ่ง เข้าใจว่าพระองค์ทรงนิพนธ์ก่อนฉบับที่เรื่องอื่นๆ ศัพท์ที่ทรงใช้เป็นศัพท์สูงมาก
ค่อนข้างยาก ด้วยเหตุที่อ่านเข้าใจยากนี้เอง จึงทำให้สรรพสิทธิคำนันท์ไม่เป็นที่รู้จัก
เพร่หลายนักเหมือนฉบับที่อื่นๆ ที่พระองค์ทรงใช้ศัพท์ง่ายๆ

จดหมาย

1. เพื่อความบันเทิงและเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังคำประพันธ์ในตอนต้นว่า

ເສັນອານື່ອງຈິນຕກະວົງແລມືມນະບໍາທອງ

ชั้นชุมภิรัมย์เรือง สำราญ

หวังเฉลอมเหล่งพศรามหาอศรปาน

ເຕກອງເກີຍຕົກຸບາລ

ในตอนท้ายทรงนี้พนธ์ย้ำอีกว่า

รองรักษาการานาถลงความ กิริโพธ์พิจัยมาน

ສັນພົມພາກ ກຽມງາ

ໃຈປະຈຸບັນ ປະຈຸບັນ ປະຈຸບັນ ປະຈຸບັນ

ພກບດິນທຽບນີ້ແກ່

2. เพื่อถาวรพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นการสันงพระมหา

การ์ดเชิญและเปรียบประดุจพวงมาลัยกิฟฟาร์นีชาพระบาท ตั้งคำประพันธ์ว่า

ຮອງສັນຕິພາບ ປະເທດລາວ ຈຳນາງເສດຖະກິດ ໂຊງ

คณประการท่านให้

ເທິ່ງກີ່ພົມສົວຄນນຳໄລຍ ຂອງບາທອຸກີ

ଯେତ୍ରବୀ ରଜନୀମୁଦ୍ରି

3. เพื่อให้เป็นนันท์แบบฉบับแก่อนุชนรุ่นหลัง ดังโคลงกระหับทดสอบท้ายว่า

คำ ขานสารสวัสดิสรรอัย เสาวพจน์

ฉบับที่ ๑ พากย์หลักฉบับบท แบบไว้ใจ

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପାତ୍ରମାତ୍ର

ສຶກສົງ ເວົາເຕີເຊແສດຖະກິນ ເສດຖະບໍລອອງບໍລິດສູມຮ

ຄົ້ນຫາຜະດັບປະຫວັນຫຼີ

สรวพสิกธิคำฉันท์ ใช้คำประเกทคำฉันท์ 8 ชนิดคือ ฉันท์ 11, 12, 14,
15, 16, 19, 21, และ 28 จบลงด้วยโคลงกระที่ 1 บท

เรื่องย่อสรรพสิทธิค่านั้นที่

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่พระเชตวันมหาวิหาร กิษัทหงหลายประชุมกันอยู่ในโรงธรรมสภา ได้บรรณนาถีคุณวิเศษของพระผู้พระภาคว่า พระองค์มีกิจและอุบາຍและความตรึกตรองมาก หงษ์ศิลปะและความเฉลี่ยวลาดเป็นเยี่ยมขณะนั้นพระผู้พระภาคเจ้าได้ทรงสั่งถ้อยคำของกิษัทหงหลาย จึงเสด็จออกจากพระคันธกูรไปสู่โรงธรรมคลาแล้ว ตรัสว่า เรดาถากต จะได้เป็นผู้มีกิจมากแต่ในกาลนี้ ก็หาไม่ได้ แต่ครั้งก่อนในการเมืองเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ แสวงหาโพธิสมภารบารมีอยู่นั้น กิษัทหงหลายความเฉลี่ยวลาดและมีบัญญามากเหมือนกัน กิษัทหงหล่านนี้ก็ทราบทูลอาราธนาให้แสดงพระธรรมเทศนา สมเด็จพระศาสดาจึงทรงนำเรื่องอดีตนิทานมาแสดง ดังนี้

มีเมืองหนึ่งชื่อว่าศิริราชนคร พระเจ้าอุสกราชเป็นผู้ครองนคร พร้อมด้วยพระนางกุสุณ พรมเหลี่ยม หงษ์สองพระองค์ทรงมีพระธิดาดังงามองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า “นางสุวรรณโสภา” ด้วยพระสิริโฉมของพระนาง ทำให้กษัตริย์เมืองต่าง ๆ ได้มาสู่ขอนางเพื่อเป็นพระชายา ถ้าไครสามารถทำให้พระนางพุดได้ตลอดทั้งสี่ยาม ก็จะได้นางเป็นพระชายา กษัตริย์ทุกพระองค์ไม่สามารถทำให้พระนางพุดได้

มีเมืองอีกเมืองหนึ่ง กษัตริย์ผู้ครองนครนี้ทรงพระนามว่าพระเจ้าวิชัยราชและพระนางอุบลเทวี มีพระโอรสองค์หนึ่งทรงพระนามว่า “พระสรรพสิทธิคุณาร” เมื่อเจริญวัยได้ไปศึกษาศิลปวิทยาที่สำนักทิศปาโมกข์ เมืองตากศิลา เมื่อศึกษาจบแล้วก็กลับมาเมืองและได้ทราบข่าวความงามของพระนางสุวรรณโสภา ก็อยากจะไปขอเป็นพระชายาด้วย จึงชวนข้าราชการบริพารทั้งหลายไปเมืองศิริราชนคร พระเจ้าอุสกราชได้กระทำเหมือนกษัตริย์องค์อื่น ๆ ปรากฏว่า พระสรรพสิทธิคุณาร สามารถใช้อุบາຍโดยการเล่นท่านให้นางฟัง และนางก็ได้พูดด้วยโดยไม่รู้ตัวทั้งสี่ยาม พระสรรพสิทธิจึงได้อภิเชกับพระนางและเสด็จกลับพระนคร

เนื้อเรื่องในสรรพสิทธิค่านั้นที่แตกต่างออกไปจากชาดกที่กล่าวมานี้ สมเด็จฯ กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงเพิ่มเรื่องศึกษา กษัตริย์เข้าไปในตอนที่พระสรรพสิทธิ์ได้นางสุวรรณโสภาเป็นชายาแล้ว โดยกล่าวถึงกษัตริย์ 3 พระองค์ คือ พระเจ้าเกรพแห่งกุรุรัฐ พระเจ้าโกศลแห่งเมืองมิถิลา และพระเจ้าพรหมทัตแห่งเมืองพาราณสี ต่างหากันยกทัพมา

ยังกรุงศรีราชนครเพื่อชิงนางสุวรรณโศกา เกิดสรูบกันขึ้น แต่กษัตริย์ที่ 3 ไม่อาจสู้พระพรพสิทธิได้ พระสรรพสิทธิทรงใช้วิชาการถอดดวงใจดวงวิญญาณทำลายชีวิตของกษัตริย์เหล่านั้น แต่ในที่สุดพระสรรพสิทธิได้ชูบชีวิตให้ เมื่อตัววิญญาณของกษัตริย์เหล่านั้นทูลขออภัยโทษ และขอให้คืนชีวิตให้

อีกตอนหนึ่งที่ทรงเพิ่มเข้าไปเลือก ตอนพระสรรพสิทธิพำนังชาيانาเสด็จกลับอลิกนนคร ขณะรอนแรมอยู่ในบ้าน มียกษากลัจักรแห่งกาฬภูมิมาลอกลักนางสุวรรณโศกาไป เพราะหลงใหลในความงามของนาง พระสรรพสิทธิได้ออกเสด็จติดตามพระนางไปทรงคร่าควรัญถึงความทุกข์ที่ต้องพลัดพรากจากกัน ในที่สุดพระสรรพสิทธิได้ทราบจากพระญาชีว่า ยกษากลัจักรได้ลักพระนางไปยังเมืองกาฬภูมิ พระสรรพสิทธิจึงได้เสด็จติดตามไป ได้สรูบกับยกษะแล้วได้ม่ายยกษะตาย แต่ด้วยคุณธรรม พระสรรพสิทธิทรงชูบชีวิตให้ยกษะ และทรงสั่งสอนให้ยกษะดองอยู่ในธรรมแล้วจึงเสด็จกลับอลิกนนคร

เนื้อหาที่เพิ่มเข้ามา ทำให้สรรพสิทธิคำลั้นที่มีเนื้อเรื่องที่เข้มข้นขึ้น และมีรัศมีรรณคดีเพิ่มขึ้น เพราะมีบทสรับชิงนาง มีบทคร่าควรัญแสดงความเคราะห์โศกในการพลัดพรากจากกัน นอกจากนั้นมีบทคุณธรรมที่พระสรรพสิทธิทรงสอนแก่ศัตรู

คุณค่าสรรพสิทธิคำลั้นที่

สรรพสิทธิคำลั้นที่ นอกจากจะมีความตีเด่นในด้านเนื้อเรื่องที่สนุกสนานแล้ว ยังให้คุณค่าทางด้านวรรณคดีอีกด้วย ดังนี้

1. คุณค่าทางลักษณะความงาม

2. คุณค่าทางด้านคำสอน (ธรรมะ)

1. คุณค่าทางด้านความงาม สรรพสิทธิให้คุณค่าทางด้านความงาม ดังนี้

1.1. การเลือกสรระคำ ผู้แต่งได้เลือกใช้คำต่าง ๆ ในคำที่มีความหมายเดียวกัน เช่นคำว่า “งาม” ผู้แต่งได้เลือกใช้คำต่าง ๆ เช่นใช้คำว่า พิลาศ, พิไล, อิ่ม, ใจ, ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความไฟแรงทางด้านเสียงสมผัส อย่างในตอนพระเนาความงามของพระสรรพสิทธิว่า

สรรพางค์พิลาศนิ ໄอยลักษณ์
เจกโอมศุสุทธิคราและ

ลำไนหักตราบําเพญแสดง
คราไฉล่องพยอมโพธม

ทรงใช้คำว่า วิมล จารุ เพรอศ ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่า “งาน” มีประกายในตอนพวรรณนาความงามของพระสุพรรณโสดา

ฉวีพรพระเมืองกลคือฯ รุจารัสประภัติ
สรรพางคเพรอศพวรรณบวร วิยาเวศสุกรรมสรร

1.2. เสียงเสนาะ สวรรณพธีคำอันที่มีความไฟแรงด้านเสียงมากมายดังนี้

1.2.1 สัมผัส มีทั้งสัมผัสระและสัมผัสพยัญชนะ อันทำให้เกิดเสียงกลมกลืนกัน ออกเสียงไฟแรง เช่น

เที่ยวหัวข้อนบัดปลิว แลลลีวเมื่อลมชาญ
โนบไปคือไกวาย จักรกวัดบำบัดบรา

สัมผัสระในวรคที่ 1 คือคำว่า ชัวช อัน กับ บัด ในวรคที่ 3 คือคำว่าใบ กับ ไกว ในวรคที่ 4 คือคำว่า จักร กวัด กับ บัด

สัมผัสรักษาระในวรคที่ 1 คือคำว่า เที่ยว กับ ชัวช, บัด กับ ปลิว, ใน
วรคที่ 2 คือคำว่า แล ลลีว กับ ลม, ในวรคที่ 3 คือคำว่า โนบ กับ ใบ, ไกว
กับ กวาย, ในวรคที่ 4 คือคำว่า บำบัด กับ บรา³⁶

1.2.2 ลีลาจังหวะ ลีลาจังหวะเหมาะสมกับอารมณ์ของตัวละคร เช่น
ตอนพระสวรรณพธีครรคราวนูหานางสุพรรณโสดา ลีลาจังหวะของอันที่ช้า เนินนาน มีว่า

อ้าแม่ผู้พญพัก ตรศักดิ์สวัสดิโสดา
เจียรจันทรدارา รจิตเจ้มจำรัสโพยม
ไยเยาว์ลำเกาภาคย์ มาพลัดพรากระหงโถรุ่ม
ถາทราบสมรโถม มนัสแห่งตำแหน่งใหญ่

ลีลาจังหวะคีกคัก กระแทกกระท้น ในตอนพระเจ้าพรหมทตแห่งกรุงกาสิกรรัฐ แสดง
อารมณ์โกรธที่เห็นได้เพลลัมถายเป็นอันมาก เช่น

จึงจอมจุฑากา สิกรราชฐุมณฑล
ทอดทัศนาพลด พินาศเนกกำยกาญ
ไฟฟูนกระกรุ่นเกรย์ม ฤทธิ์ไทยเทียมทำลายวาย
เร่งรถกิเลนไทย ศรแสลงแสดงห่าย

36 น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม, เรื่องเดิม หน้า 167.

ลีลาจังหวะกระซิ้นกระซาก ในตอนยักษ์ก้าลจักรแสดงอารมณ์รุ่มร้อน คดิ้มคลึงแฉะ กระวนกระวาย ที่ไม่อาจจะเล้าโลมนางสุพรรณโสภาได้ ดังนี้

โอมชูอันออกอรรถปิดพัทธเพื่อภิรมยสมาน

ฤาษณฤตติดาล ออดัก

ร้อนเร่าเร้าคริวทุกข้าทรทำลัก

เหงือchromชโลมพักตร พิกล

บัดน่งลูกบวมสุขนิสบาระมลดล

ಡಡาลกำเดาทน เทเวช

1.2.3 การเล่นคำ มีการซ้ำคำและการเล่นคำในแบบของความหมาย
การซ้ำคำ การซ้ำคำทำให้เกิดเสียงไฟเราะ และเสียงของคำยังทำให้เห็น
ภาพพจน์อีกด้วย เช่น ตอนยักษ์ก้าลจักรพานางสุพรรณโสภาへะไป ในภาคตั้งคำ
ประพันธ์ว่า

ควังคว้างในห่วงนกพลา หกห่อนจักหึงกาล

ถันลึงพระหาพระหิมพานต์ กพแทดยกานี

การเล่นคำในแบบของความหมาย ทำให้เกิดเสียงไฟเราะ เช่น ตอนพระสรรพสิทธิ์ชัมนก
และครัวครวญถึงนายสุพรรณโสภาที่พรางจากกันว่า

จากพรางเพียงพรางน้อง ถูกพานเพ้องยุพางฯ

ไก่แก้วหนึ่งแก้วตา บำรุงครรภอดักทรวง

นางนวลนีกนวลปราง บรังสมสมรดวง

นานชาจักคลาคลวง คือรังนานบราหารนาม

ที่ว่าเล่นคำ เช่น จากพราง ซึ่งเป็นชื่อนก กับคำว่า พราง ซึ่งเป็นคำวิญาณมายถึง
จากไป ไก่แก้ว ซึ่งเป็นชื่อนก กับคำว่า แก้วตา ซึ่งหมายถึงหญิงผู้เป็นที่รัก

ยังมีการเล่นคำอีกแบบหนึ่ง คือเล่นคำซึ่งนกับชื่อไม่ทืออกเสียงคล้ายคลึงกัน
เป็นบทนิมนธรรมชาติล้วน ๆ เช่น ตอนพระสรรพสิทธิ์ชัวนนางสุพรรณโสภาษานิมนธรรมชาติ
ขณะเดินทางกลับอลิกนครว่า

กาเกากาหลงไหล หงอนไก่ไก่ชื่นชานชัน

คับแคเจ็บแคเจรัล รังนานรังในรังรัง

เค้าโมงจับโมงมอง จิงโจ้จ่องจิงจ้อประนง

กระสาเก็สู่กระสัง กระทาท้านกากะทึ่ง

หงส์หรมหาหงส์ ดอกบัวลงเลิ่มบัวบึง
ชุมพชุมพสีง สรแก้แกกระกอบประจำ

การเล่นคำชื่อนกกับชื่อไม้ คือ นกกา กับ ต้นกาหลง ต้นหวงอนไก่ กับ ไก่ นกคันดู กับ ต้นแคน นกรังนาน กับ ต้นรัง นกเค้ามอง กับ ต้นมอง นกจิงจั้ว กับ ต้นจิงจ้อ นกระสา กับ ต้นกระสัง นกราบทา กับ ต้นราบทึ่ง แหงส์ กับ ต้นมหาแหงส์ นกดอกบัว กับ ต้นบัว ต้นชมพู่ กับ นกชมพู่ ต้นสรแกะ กับนกแกะ

1.3. ความหมายໄพຣະ กິນໃຈ

ความไม่เราะ กินใจ เกิดจากลักษณะต่อไปนี้

1.3.1 การเปรียบเทียบ เช่น ตอนนางสุพรรณโสภา ขอตามพระ-
สรรพสิทธิ์ไปอภิกนเครดวิโดยนางกล่าวว่า ถ้าอยู่คุณเดียว ก็เหมือนเป็นหม้าย โดยเปรียบ
เทียบว่าหัญชัยหม้ายเหมือนกับแม่น้ำที่ปราศจากน้ำ เมืองที่ปราศจากษัตริย์ปักครอง กองไฟ
ที่ปราศจากคนและองnorรถที่ปราศจากธงโบกสบัด ย่อมเป็นที่เยี้ยหยัน เสื่อมเกียรติ
ดังคำประพันธ์ว่า

ถ้าร้องกวนเรศแรมไกล
อยู่เย่าเยี่ยได
ประเดประดายเดียวสกนธ์

ເລກມ້າຍໄວ້ສະວັນມີດນ ປ່ວຍເບີນກັ້ພອດ

គិតិការណ៍ជាមុន និងការរៀបចំសាខាអន្តែម

คือกองกรานต์ ให้เด่นควร คือองอนรถอัน
พิโภคธนวัชกวดถือว่า

ຈັກປາກງົງໂລກແລ້ວໃຈນ ຢ່ອມທິນ້າໄປໄພ

ถูกาก่อนเกรียดชร็องสบสถาน ทั่วทิศอันประمام
แลเสื่อมซึ่งศพท์สรุสกอม

1.3.2 การพրณนาเจ່າງແຈ້ງຫັດເຈນແລກພຈນ໌ ເຊັ່ນ ຕອນ
ພຣະນາຄວາມງານຂອງນາງສຸພຣະນໂສກາ ວ່າ

ເອກອຮຄອດີສຽສຸດາ	ສຸພຣະນໂສກາ
ພຣະນາພຣະໜ່ອກມັດຕິຣີ	
ສນູບຮັດສນູບຕືອນທີ່	ສາມໂລກຍຖາມີ
ເສມອສນຽມປາ	
ໄຕໜາຍໄດ້ໜ້າຍທຖສນາ	ຈຈວຈາຢາກມາ
ກະເໜ່ານກະໜມລຍໍາຍາມ	
1.3.3 ດັ່ງນຳໄດ້ຕອບໃນເຫັນເກີ້ວພາරາສີ ແໜັນແນມປະຈຸປະຈຸນ ¹⁷	
ເຊັ່ນ ຕອນພຣະສຣພສີທີ່ເກີ້ວນາງສຸພຣະນໂສກາໃນຄືນສຍຸນພຣ ວ່າ	
ອ້າແມ່ຜູ້ເພື່ອພັກຕຽບອົບອົງ	ກະແກ້ວກຸສຸມສວರົກ
ຍືນໂລມປະໂລມສມຣນິວັນ	ດຣເດືອດຖຸດິດາລ
ປາງຍລວມລຸ່ມຂົງໂຍ	ຄຸນຂ່າວດຳແດງຂານ
ຮ້ອຍເທົ່າຄາທີ່ຍມລັກໝານລາຄູ	ລວມລຸ່ມຫລັງດຳຮັງສກນົກ

ໆ ໤ ໬

ຝ່າຍພຣະນາງສຸພຣະນໂສກາ ໄດ້ຍືນຄໍາເກີ້ວພາරາສີ , ກົດຄວາມຍິນດີເສມວໄດ້
ສຽງນ້າອມດູຕ ແຕ່ທຳເປັນເສແສຮັງ ປະຈຸປະຈຸນ ໄດ້ຕອບພຣະສຣພສີທີ່ ໄປວ່າ

ອ້າຈອມຈຸຫາຮັ້ງ	ຕີຣີສວັສດີໄອສູງຍົງ
ເສວອຍກພອັນເພື່ອພຸລ	ພິພີຮແສນສຸກາ
ຖາຄວປະຈາຈັກ	ນຄຣວັງນິຣາສສຫານ
ເທັ້ງພອງຍຸພາພາລ	ພັກຕຽບພື້ນອໍາໄພງູ
ເສີຍຫລາຍນາຫລາຍເດືອຍ	ທຸຽກເທິຍວິນເດືອນພລູ
ຖາຂອບຮນອນນູ້	ຮັບບັນສົດບັນປົງ

ໆ ໤ ໬

1.4. ກສ ສຣພສີທີ່ຄໍາຈັນທີ່ມີຮສວຣະເຄີ່ຕ່າງໆ ປ່າກກູອຍໍອ່າງຄຣນຄວນ
ແລະອູ່ໃນຕອນທີ່ເໜາະສມ ກສຕ່າງໆ ມີດັ່ງນີ້

³⁷ ເຮືອງເຄືຍກັນ, ມັນ້າ 172.

141 ฤกุกรรม คือรสรัก เข่น ตอนที่พระสรพสิทธ์แสดงความรักต่อพระนางสุพรรณโสภา ดังคำประพันธ์ว่า

พระองค์แயอยองค์พนิดา พักตร์เตรียมพักตรา
ฤกุบรรภิรเมย์ฤกุ ภรแก่นภกษ์ตว
ทรงคนบอนอนนุชนาภี ตารางกงกนกษ์ตว
ตารางกองการกลมมณฑาร

ฯ ลฯ

สมเด็จฯ ทรงนิพนธ์บทอักษรร่ายไว้ในเรื่องสรพสิทธิ์คำฉันท์นี้เพียงเรื่องเดียว ไม่ปรากฏในพระนิพนธ์เรื่องอื่นๆ อีกเลย และเป็นบทที่แสดงถึงศิลปะในการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ได้อย่างแนบเนียนและดงามในการพรรณนาบทรัก

1.4.2 วีรส คือบทกล้าในการรบและในทางธรรม

1.4.2.1 วีรสในการรบ ปรากฏในตอนที่พระเจ้าอุศุกราชตรัสใช้สรพสิทธิ์ให้ทำสงครามบังกันบ้านเมือง เนื่องจากมีภัยตัวร้าย ๓ เมืองยกทัพมาซึ่งพระนางสุพรรณโสภา พระสรพสิทธิ์ทรงแสดงความกล้าหาญ ไม่หวดกลัวต่อข้าศึก แม้ข้าศึกจะมีกำลังเหนือกว่า โดยตรัสดตอบพระเจ้าอุศุกราช ดังคำประพันธ์ว่า

ไป่ครั่มครามเข็ญเป็นภาร ผู้ข้าขอผลอายุ
พินาครนับพรับตา

จักจับสามขัตติยบั้จจา มิตรมอบบำนา

ธุลีบรลงายງา ร้อนเร่ารำราญ

เชอญูไห้ใสสุทธเบอกบาน

อย่าขันอย่าขันหม่นหมอง

อีกตอนหนึ่ง วีรสในการรบปรากฏตอนที่พระสรพสิทธิ์ทรงสู้รบกับยักษ์กาลจักรด้วยการแหลงศรทำลายฤทธิ์เดชต่างๆ ของยักษ์กาลจักรและในตอนสุดท้ายทรงใช้วิชาการถอดดวงใจอาชันะยักษ์ได้ การต่อสู้ตอนหนึ่งมีว่า

โน้มน้าวท้าวแททย์สำแดง เดชะมองแหลง
เป็นเพลลงพโอลวงเวหาส เป็นพรมชาพนาด
พระแหลงศรศักดิ์อำนาจ

แลหลังถังเทหาร

ดับเพลิงเรองโรคคัณนาต
 พิเศษคือปะลอง
 การจัดแสงเป็นบันหนอง
 มาตรฐานสุดสั้นๆ
 พระแสงเป็นพวยพัดพา
 รส่ายรสำเภา

ด้วยฤทธิ์กุบาล

เนื่องแก่ในคลอง

เพอกมองศัตรua

1.4.2.2 วีรرسلในทางธรรม ปรากฏในตอนที่พระสรพสิทธิ์
 ทรงชูชีวิตให้แก่กษัตริย์ที่ 3 และยกษัตริย์จักร โดยขอให้ตั้งมั่นอยู่ในทางธรรม และตอน
 ที่พระเจ้าอุคุราชทรงสั่งสอนกษัตริย์ที่ 3 ให้แล้วนิความชั้นทั้งหลายและให้ตั้งอยู่ในทศ-
 พิธราชธรรม

1.4.3 กรณารส คือรสแห่งความเมตตา กรุณา ปรากฏในตอนที่
 พระตนารถึงความทุกข์ ความเคราะโศกของพระสรพสิทธิ์และพระนางสุพรรณโສภามีเสื่อ
 พลัดพระจากกัน พระสรพสิทธิ์มีความทุกข์มาก ดังคำประพันธ์ว่า

ไปยลวิมลลักษณ	กอดดักอุดรแสดง
เชกเชือดด้วยคมแวง	รหั่นหัวอุระราญ
ยอหัตถ์เทงทรวง	รลงทุกข์ประปราน
ลาลดกำสรดสาร	กำครวลงรำพวรรณหา

ฝ่ายนางสุพรรณโສภามีอุกยักษ์กาลจักรลักษพาไป ก็มีความเคราะโศก
 ดังคำประพันธ์ว่า

ห่วงเวออาท์มิ่นทรี	ทรงสมโภก
กำครวลงรำพวรรณหา	

เมื่อยักษ์กาลจักรเห็นนางสุพรรณโສภาระโศก ก็ได้พยายามปลอบให้คลายโศก แต่นาง
 กลับยังเป็นทุกข์หนัก ดังคำประพันธ์ ดังนี้

ยินยักษ์หนักเทวชอาหาร	รันทดห้อถอน
อสาสุราสร่างเสนศัลย์	
อกไหเม็ใจเจียน詹บัลย์	อ้าปากเดกัน
มาขุกลำเคี้ยวเขี้ยวความ	

1.4.4. คานติรส คือรสแห่งความสงบสุข ปรากฏในตอนท้ายเรื่อง
พระสรพสิทธิ์และนางสุพรรณโสภา ได้ครองสุขร่วมกัน ดังคำประพันธ์ว่า

สองหัวน้ำเทองสุขสวัสดิ์	ดิพวรรณโกไคย
เทียนพิพโภคพิบูลย์ไตร	ทศเทพยชานี

2. คุณค่าทางด้านคำสอน (ธรรมะ)

สรพสิทธิ์คำนั้นได้ให้คุณค่าทางด้านคำสอน (ธรรมะ) 2 ลักษณะคือ

2.1 การรู้จักให้อภัยแก่ผู้ทำผิดที่สำนึกรู้ได้ พระสรพสิทธิ์ได้ชูบชีวิต
คืนให้แก่กษัตริย์ทั้ง 3 และยักษ์กาลจักรผู้ยอมรับผิดและตั้งใจกลับตัวเป็นคนดีมีศีลธรรม

2.2 คนที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างจริงจัง สามารถประสบความ
สำเร็จในชีวิตได้ เช่น พระสรพสิทธิ์มีวิชาความรู้ในเรื่องถอดดวงใจ สามารถเอาชนะ
ศัตรูทั้งหลายและได้นางสุพรรณโสภามาเป็นพระมเหสีจนมีความสุขในที่สุด

4. พระสุชนคำฉบับที่

พระสุชนคำฉบับที่ พระยาอิศรานุภาพ (อัน) ได้นำดันเด้าของเรื่องมาจาก
เรื่องสุชนชาดก (2) ในคัมภีร์บัญญा�สชาดก มาแต่งเป็นฉบับที่ ชาวไทยรู้จักร้องนั่งใน
ชื่อว่า “มโนราห์”

มูลเหตุแห่งการเล่าเรื่องสุชนชาดก เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวัน
มหาวิหาร ทรงประทานถึงภิกษุรูปหนึ่งครัวจะลาสิกขารบท เพาะมีความสิเน่หาในสติร
นางหนึ่ง จึงประทานโอวาทว่า เหอบวชในพุทธศาสนาด้วยศรัทธา “ไม่ควรลุණนาจแก่
ความสิเน่หาในสติ” เพาะนักปราชญ์ในการก่อน ก็อาศัยสติเป็นเหตุต้องสละราชสมบัติ
และบิดามารดา “ไม่คำนึงถึงชีวิตของตน และประสบความทุกข์ยากแสนสาหัส ภิกษุ
ทั้งหลายครัวอย่างจะรู้เรื่องราว จึงทูลอาราธนา พระพุทธองค์จึงทรงนำอดีตินิทานมาตรัส
เทศน์ ดังนี้

เรื่องย่อ มีเมืองหนึ่ง ๆ ชื่อบัญจາลงคร กษัตริย์ผู้ครองนครทรงพระนามว่า
พระเจ้าอาทิตวงศ์ กับพระนางจันทาเทวี พระโพธิสัตว์ได้จุติลงมาเกิดในครรภ์พระนาง
จันทาเทวีทรงพระนามว่า “สุชนกุமาร”

มีคราหนึ่งชื่ออุดรบัญจາลง มีพระยานาคตนหนึ่งชื่อชุมภูจิต พระยานาคตนนี้
ได้บันดาลให้เมืองนี้มีข้าวปลาอาหารสมบูรณ์ ประชาชนมีชีวิตอยู่ด้วยความสงบสุข

มีอีกนครหนึ่งชื่อมหาบัญชาจลฯ กษัตริย์ผู้ครองนครนี้ทรงพระนามว่า พระเจ้า
นันทราชา พระองค์อยากจะมาพระราชทานาคชุมภูจิตร เนื่องจากพลเมืองของพระองค์ได้
อพยพไปอยู่เมืองอุดรบัญชาจลเสียหมด จึงให้พระมหาณ์คนหนึ่งไปร่ายมนต์ ให้น้ำในสาร
ที่นาคชุมภูจิตรอาศัยอยู่นั้นชุ่น ขณะที่ทำพิธีร่ายมนต์อยู่นั้น นาคชุมภูจิตรจึงเปล่งกาย
เป็นพระมหาณ์ชื่อนตัวอักษร กอส ขอบสารนน ขณะนั้นนายพรานบุณฑริกได้มารับเข้า
พระมหาณ์ชุมภูจิตรจึงถามพรานบุณฑริกว่า เมืองอุดรบัญชาจลอุดมสมบูรณ์เพราอะไร
พรานบุณฑริกตอบว่า เพราแน่นาคชุมภูจิตรบันดาลให้เป็นไป พระมหาณ์ชุมภูจิตรจึงถาม
ต่อไปว่า ถ้ามีคนคิดทำร้ายนาคชุมภูจิตร พระจะทำอย่างไร พรานบุณฑริกตอบว่า เขา
จะอาสาฟ้าผู้นั้นเสีย พระมหาณ์ชุมภูจิตรจึงเล่าเหตุการณ์ทั้งหมดให้พรานบุณฑริกทราบ
พรานบุณฑริกจึงแผลงศรไปถูกพระมหาณ์ผู้ร่ายมนต์ และบังคับให้คลายมนต์ แล้วมาเสีย
พรานบุณฑริกได้เดินทางไปพบฤๅษีกัสสปะฯ จึงซื้อให้ดูเหล่ากินรีที่มาเล่นน้ำอยู่
ใกล้ๆ กับอาศรม พรานบุณฑริกเห็นเข้าใจว่าฤๅษีได้ไปถวายพระสุนกุมาสักคนหนึ่ง แต่
การจะจับกินรีนั้น ต้องใช้นาคบำบัด ฤๅษีกัสสปะจึงแนะนำไปขอนาคบำบัดจากนาคชุมภูจิตร
พรานบุณฑริกได้โอนนาคบำบัดไปคล้องได้นามโนราน และพามาถวายพระสุนกุมาส
ต่อมานี้ข้าศึกมาตีเมืองบัญชาจลฯ พระเจ้าอหิจิวงศ์ จึงสั่งให้พระสุนกุมาสออกไป
ปราบข้าศึก ขณะนั้นพระเจ้าอหิจิวงศ์ทรงสูบินแปลงประหลาด ให้หอบลงได้ทำนายว่า
จะต้องฆ่าสัตว์สองเท้า สี่เท้าทำพิธีบัญชาจลฯ ที่นั้นร้ายจะกลอยเบนดี และอามาตย์ได้กราบ
ทูลให้นำนามโนรานมาฟ้า นามโนรานทำอุบายนี้กลับไปเมืองของตนและฝ่ากราบลง
และเสือฟ้าไว้กับฤๅษีกัสสปะ

เมื่อรับชนะข้าศึกแล้ว พระสุนกุมาสกลับเมืองและทราบว่า นามโนรานนี้ไป
ก็ออกติดตามไปพบพระฤๅษีกัสสปะ เมื่อรับทราบจากพระฤๅษีแล้วเดินทางต่อไปด้วยความ
ยกลำบากและทุกข์ทรมานมากจนถึงเข้าใกล้ลัศชีรัฐฯ พระเจ้าอหิจิวงศ์ทรงปักครุ่งอยู่ แล้วได้
เปล่งกายเป็นรุกขเทวดาแห่งอยู่ใกล้ๆ สารน้ำแห่งหนึ่ง

นางทาสีของนามโนรานได้มาตักน้ำที่สาร รุกขเทวดาปลอมจึงบันดาลให้นาง
ทาสียกหม้อน้ำไม่ไหว จึงต้องขอร้องให้พระองค์ช่วย ได้โอกาสพระองค์จึงใส่ช่ำวงค์ลง
ในหม้อน้ำ นามโนรานเห็นชำรังค์กรุ่ว่าพระสุนกุมาสถึงเมือง จึงให้นำเสือฟ้าไปให้
และกราบทูลเรื่องทั้งหมดให้พระบิดาฟัง

พระเจ้าทมราชจึงให้พระสุนยิงธนเพื่อตื้มือ ทรงพอพระทัยมากจึงให้เลือก นางมโนห์ราชณะที่นั่งร่วมกับกินรีอัน ๆ พระอินทร์ปลอมตัวเป็นแมลงวันมาเกาที่นังมโนห์รา พระสุนย์จึงได้เลือกนาง แล้วรับนางกลับไปครองเมืองบัญชาตนครต่อไป

พระยาอิศรานุภาพ (อัน) แต่งพระสุนย์คำฉันท์ ได้ดำเนินเรื่องตามสุนชاذกในคัมภีร์บัญญาสชาดกทุกประการ

คุณค่าทางวรรณคดี

พระสุนย์คำฉันท์ ให้คุณค่าทางวรรณคดี ดังนี้

1. คุณค่าทางด้านความงาม
2. คุณค่าทางด้านคำสอน (ธรรมะ)

1. คุณค่าทางด้านความงาม เว่อองพระสุนย์คำฉันท์ นอกจากจะมีความดีเด่นทางด้านเนื้อเรื่องที่สนุกสนานแล้ว ในด้านความงามมีความเด่นหลายประการ ดังนี้

1.1 เสียงไฟเราะ เสียงเสนาะไฟเราะ มีดังนี้

1.1.1 เสียงสัมผัส มีทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร อันทำให้เกิดเสียงกลมกลืนกันอย่างไฟเราะ น่าฟัง เช่น

บงบุษบบุษบง	กษแก้วกระบอกบัณ
เพื่อนพันธุ์เนกนั่นต์	นิลุณลุบบาน

จากตัวอย่างที่ยกมาดังนี้ จะเห็นสัมผัสสระในวรคที่ 1 คือ บง กับ บง, บุษ กับ บุษ, ในวรคที่ 3 พัน กับ นั่นต์, ในวรคที่ 4 _ml กับ บ_n

สัมผัสอักษรในวรคที่ 1 ได้แก่คำว่า บง บุษ กับคำว่า บุษ บง ในวรคที่ 2 ได้แก่คำว่า กษ แก้ว กับคำว่า กระ ในวรคที่ 3 ได้แก่คำว่า เพื่อน กับ พัน เนก กับ นั่นต์ ในวรคที่ 4 บ_n กับ บาน

1.2 ลีลาจังหวะ ลีลาจังหวะของฉันท์ในเรื่องพระสุนย์คำฉันท์ เหมาะกับบทบาท อารมณ์ของตัวละคร เช่น กล่าวถึงตอนแสงแเดดบริเวณรอบสรระน้ำที่เหล่านางกินรีมาเล่นน้ำ ด้วยลีลาเรียบ ๆ ทำให้เห็นความเงียบ สงบ ความร่มรื่น น่าอภิรมย์ ของสถานที่แห่งนั้น ดังมีคำประพันธ์ว่า

เรียงวอ卜สระบงใบก	ธรณีอเนกนาม
โวยรศน์มหราภ	ก็ตระลับสุชาชาร
แสงไสกรະแสงสินธุ	บริสุทธิ์เบรียบาน
กลดแก้วผลิกลาย	ชาลเพียบสระพังคัน
เพ่องพ้าขจรากลิน	รคเสາคนธบ่น
ใบบัวระบังบัน	สระเกษมสมหลาย

๔ ๙ ๗

ตอนพระชนกพระชนนีของนางโนห์รา เมื่อทราบข่าวจากพวกราหงกินรีว่านางโนห์รา
ถูกนายพราวนลักพาไป ก็คร่าครวญเคราโศก ถือจังหวะของจันท์ตอนนี้ช้า เนินนาบ
ดังคำประพันธ์ดังนี้

สองท้าวสุดบดุจตนตาย	จระลงลายสลาย
สาวสุดคือครัวเตียงใจ	
แม้นมารมจุราช้อนไกร	เด็ด渺ให้ไทย
บทนจะสึกสมประดี	
ท้าวทดลองค้ออาฒินทรีย	ยกกรหุ่มตี
กระหุ่มอุรุะประมาณ	
อสุชลนานนองคือธาร	เที่ยรเหพจะลาย
ซึพิตรลั่นแหลกทรวง	

ตอนพระสุชนออกทำศึกสังหารบกบศต្រ จังหวะลีลาของจันท์ตอนนี้รวดเร็ว
คึกคักเร็วอัน เหมาะกับการทำสังหาร ดังคำประพันธ์ว่า

ว่าเหวยเครดี จะขันต่อตี แก่กຳໄຟຟິນ	
บรุตัวตาย จนawayบหิน កູ່ອ່ອມືນ	
ຈຸໂຄນຈຳບັງ	
ຕັກູ່ພຸງເພີຍ ຫ້າສາຮ້າຫຍູ່ເທິງ ກູ່ຈັບຜົກກົລັງ	
ທີນພາກຸລອອງ ຮະເນນຮະນັ້ງ ກູ່ງ້າງເຂາພັ້ງ	
ลงເປັນຜົກລື	
ໂຍ່ຈາກວິໄສດັບສາຮ້າສົດັກ	ກາພເພີຍພລຍັກ໌
ກຍົນສົກນກລາງສະນາມ	

กรุณาอ่านว่า
พันภกพันภลั่นภ

เร่งรุณโรมชرمบีงบีอ
ก์บียปะปอดฟอดฟอน

กราดกราดเกรี้ยบกราม

สาตรา กับ มือ

1.3 ความหมายอันไฟเบร กินใจ เกิดจาก การเปรียบเทียบ ในเรื่องพระสุชนคำนั้นที่ มีการกล่าวถึงความงามของนางมโนห์ราเปรียบดุจพระนางอุมา หรือเทพธิดา ปรากฏในตอนที่พระสุชนเสด็จประพาสบ้าและพบนางโนห์รา ขณะที่หวานบุณนำไปถวาย ดังคำประพันธ์ว่า

เมิลบุ๊ไขแข่ง
แจ่มจันทร์อับพรอม

รุจิเรษเดือนวรรณ
ศศิรัชนิเร่องรอง

ฯ ลฯ

ฤาโฉมพระศรีคิริ
แปรจากกรษิราชา

ฤาโฉมอุมา—
ทิพลักษณ์บันจง

ฤาอินทร์อับษร
มันลายบุษปแบ่งบาล

อภิลักษณ์กาน
ทิพอาศน์เอองค

ตรเทพแปลงปลง
ยุพเรศให้ลากู

แฉมล้ำอสรพาล
อร่องค์เป็นองค

1.4 รสวรรณคดี วรรณคดีเรื่องพระสุชนคำนั้นที่ มีรสวรรณคดีปราชญอยู่ ครบถ้วนและอยู่ในตอนที่เหมาะสมคือบางรากแกะอยู่ รสวรรณคดีที่เด่น ๆ มีดังนี้

1.4.1 ศฤทธิธรรม คือรสแห่งความรัก ปราชญตอนที่พระสุชนแสดงความรักต่อนางมโนห์รา ดังคำประพันธ์ว่า

สองหัวหูกัยแรงรัญ
คือฝอยอันจนใจไฟ

สองสนิทเสน่ห์สองแนบใน
พิเศษประสมสบสมสมร

สองเสมอสมศุขกริชา
กระมลพิลมวัมนา

จวนใจกามทัน

เพียรพิดพิศไสมย

เทียรพิพกามา

ฯ ลฯ

คลึงเคล้าเคล้าเคลื่น	เผาเพย়নເຫຍນພັນ
สำราญสวรรษสรรค์	វິນຈະເສາວຄນົກ
พิมฉบับอັດ	គືອທີພສຸຄັນນົກ
ชโสมໂລມໃຈ	

1.4.2. ວິຮຣສ ຄືອຣສແໜ່ງຄວາມກລ້າຫາຍຸໃນກາຣບ ມີປາກງູດອນພຣະສຸຂນ ອອກຮນ ມີກລ່າວມາແລ້ວໃນເວັ້ງລືລາຈັງຂະ

1.4.3 ກຽມງາຣສ ຄືອຣສແໜ່ງຄວາມເມຕຕາ ສົງສາຣ ເວີກອີກອຍ່າງໜຶ່ງວ່າ ສັລັບປັ້ງຄີໄສຍ ຄືອຣສແໜ່ງກາຣຄໍາຮ່ວມ ໃນພຣະສຸຂນຄຳຈັນທີ ມີປາກງູດອນທີພຣະສຸຂນ ອອກຕິດຕາມຫານ່າງນອນເໜີ້ຣາ ໄດ້ໄປພບພຣະຖາມີແລ້ພຣະຖາມີໄດ້ ໄທພຣະທໍາຮົງຄົດແລະກຳພລ ກົກ ທຽງຄໍາຮ່ວມ ດັ່ງຄຳປະປັນນົກວ່າ

ເຫັນແຕ່ງໝາຊຳນົມຮົງຄົດ	ນມີເຫັນອວອງຄົດ
ອນາຄະຫາດໃຈຕາຍ	
ພຣະທຽງກຣແສນນິວາຍ	ໜລັນຕຽນອອງພິຍ
ນເປັນຈະເປັນສນປະດີ	

1.4.4 ສານຕີຣສ ຄືອຣສແໜ່ງຄວາມສົງບ ມີປາກງູດໃນຕອນຈບ ກລ່າວຄືອເນື້ອ ພຣະສຸຂນໄດ້ນໍານາງນອນເໜີ້ຣາກລັບມາຍັງເມືອງອຸດົຮນໍ້າຢູ່ຈາລ ປັກຄອງນ້ຳນັກເມືອງດ້ວຍທີ່ພິທີຣາຊ ອຮຣນ ປະຊາກ່ຽວມືຄວາມສົງບສຸຂທົ່ວໂລງ ດັ່ງຄຳປະປັນນົກວ່າ

ເບີນບັນບຸງຈາລະນົກ	ນັກເຄອົນສົວ
ສຸກນິຄືອິນທຸກົງ	
ທ້າວທຽງນິດຍຣາຊໂດຍນີ	ທສທຽມພິທີ
ແຊຣາຊສາຕະສາຫກ	

໧ ລ ໬

ເຫັນື່ອງໝານມານພິທີ	ໄປຢັງດຸນດີ
ພິມານອມຮມືອງແນນ	
ໃນຕອນສຸດທໍາຍຂອງເວັ້ງ ພຣະພຸທຮອງຄົດໄດ້ຕົວສປະຫຼຸບຫາດກວ່າ ພຣະເຈົ້າອາຫິຈ- ວົງຄົດ ເບີນພຣະເຈົ້າສຸກທະນະ ພຣະນາງຈັ້ນທາເກີ້ ເບີນພຣະເນເກີມໝາຍາ ພຣະເຈົ້າທຸນຮາຊ ເບີນພຣະສາວົບຕົກ ພຣະທຸນຮາຊເກີ້ ເບີນພຣະເນເມເກີ້ ຖາຍື້ກັສສປະ ເບີນພຣະນາກສູບເຕຣະ	

นายพวนบุญทริก ได้เป็นพระอานนท์เจริญ พระมหาณปุ่โวหิตเมืองบัญชาจะ ได้เป็นพระเทวทัต์ นางโนนห์รา ได้เป็นพระนางพิมพายโสธรา ส่วนพระสุชน ได้เป็นพระพุทธเจ้านั่นเอง

2. คุณค่าทางด้านคำสอน (ธรรมะ)

เรื่องพระสุชนคำจันทร์ ให้คุณค่าทางด้านคำสอนเหมือนกับนิทานชาดก เรื่องที่กล่าวมาแล้ว คือ ความรักเป็นทุกข์ การผลัดพรากจากสิงห์รักเป็นทุกข์ ความชื่อสัตย์ การใส่ความ ความอิจฉาริษยา บุพเพสันนิวาสด้านความรัก เป็นต้น

5. สุชนคำจันทร์

วรรณคดีเรื่องพระสุชนคำจันทร์ แต่งโดยพระยาอิศรานุภาพ (อัน) โดยได้มาจากเรื่องมาจากสุชนชาดก (๓) ในคัมภีร์บัญญาสชาดก

มูลเหตุแห่งชาดก เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหารทรงประภาถึงกริยาที่พระองค์ทรงมานพระยามาราธิราชและพลมา เนื่องจากภิกษุทั้งหลายสันทนากันอยู่ในโรงชรรภถึงความสามารถอย่างยอดเยี่ยมของพระบรมศาสดาที่สละราชสมบดีอ กบบรรพชา และทรงจดภูพระยามารอันน่าสะพึงกลัวจนพระองค์มีชัยชนะแก่การทั้งหลาย พระบรมศาสดาทรงสดับดังนั้น จึงตรัสว่า พระองค์บำเพ็ญบารมีได้ชัยชนะเพียงครั้นนี้ก็หมายได้ แม้กลบปางก่อน พระองค์ได้ทรงทรงมั่นตรายักษ์ได้ชัยชนะมาเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลายเครื่องสดับดีดินนิทาน พระองค์จึงทรงนำมั่นตรัสดังนี้

เรื่องย่อ พระเจ้าพวนทัตครองเมืองพาราณสี กับพระนางเกศนีด้วยบัญญารมีที่พระนางตั้งมั่นอยู่ในอุโบสถศิล พระโพธิสัตว์ได้จุดลงมาเกิดทรงพระนามว่า “สุชน” ก่อนทรงครรภ์นั้น พระอินทร์นำพลพุทธราษฎร์แห่งมาถวายพระนาง พระนางเสวยแล้วทั้งเมล็ดลงบนพื้นดิน นางพาชีตัวหนึ่งได้กินเมล็ดพุทธราชาเข้าไปและไปตั้งท้องพร้อมกับพระนาง และได้ตกลูกชื่อ “มณีกักษิอัศวราช”

พระสุชนและมณีก Kashish อัศวราชกันมาก วันหนึ่งได้พากันเดินทางไปถึงเมืองเสตนคร ซึ่งพระเจ้าเสตราชเป็นผู้ครองเมืองกับพระนางปทุมคัพภา และมีพระธิดาสวยองค์หนึ่งพระนามว่า “จีรัมภา”

พระสุชนอยากจะชุมโฉมนางจีรัมภา มณีก Kashish อัศวราชอาสาพาไปที่ห้องของนางและพอใกล้รุ่งก็พากลับ ก่อนกลับได้ใช้ของหอมทาตัวนางและสาวใช้นางจีรัมภาดื่นขึ้นแก่เปลกพระทัย จึงจับพระสุชนได้ในคืนที่สาม จึงอยู่ร่วมกันบนหนองนั้น

ต่อมาระเจ้าเสตรราชทรงทราบ จึงให้สุนทรด่องบิงชูเห็นว่าสมอเป็นเยี่ยม จึงให้อภิษekกับพระธิดา พระสุนทรก์พานางจีรัมภากลับเมือง ทางไปยังเมืองพาราณสีต้องผ่านเมืองยักษ์ชื่อพันตรายกษัตรองอยู่ พันตรายกษัตรองได้สร้างศาลาไว้หลังหนึ่ง ทั้งสามคนไดเดินทางมาเหนดเหนดหนึ่งจึงได้พักที่ศาลาหลังนี้ พันตรายกษัตรองได้ตั้งกูร์ไว้ว่า ถ้าใครมาพักที่ศาลานี้ถูกเรียกสามครั้งไม่ตอบ จะต้องถูกฆ่า

ครองเรกเป็นเวรของพระสุนทร พันตรายกษัตรองมาเรียก พระองค์ขานรับทันทีจึงไม่ถูกฆ่า ครองที่สองเป็นเวรของมณีกัขือศวรราช ก็ขานรับและไม่ถูกฆ่า ครองที่สามเป็นเวรของนางจีรัมภานางขานรับเพียงสองครอง พอถึงครองที่สามนางหลับเสียก่อน พันตรายกษัตรองจะฟ้ามณีกัขือศวรราชรับอาสารับกับพันตรายกษัตรองได้ถูกจับได้ทั้งสององค์เดินทางต่อและขอโดยสารเรือพวงฟ่อค้า ขณะที่เดินทางนั้นเกิดพายุใหญ่เรือแตกอับปางลง ทั้งสองพระองค์ต้องพลัดพรากจากกัน นางจีรัมภานั้นฟังที่เมืองอินทบีทมหานคร “ได้ปลอมตัวเป็นคนเขยูใจและสร้างศาลาโรงทานชื่อ “ศาลาอุ่มมาหันตี” และได้เขียนภาพต่างๆ เกี่ยวกับพระสุนทรและนางบนศาลานั้น

ฝ่ายพระสุนทรได้ขึ้นฝั่งชิงนางอัญชาตี น้องสาวของพันตรายกษัตรองอยู่ได้พบกับนางเกรณุวดี ซึ่งถูกจับมาเป็นทาสของนายยกษัตรองได้ร่วมรักกับนางเกรณุวดี เมื่อนางเกรณุวดีกลับเข้ามานิรนาม จึงมีกลืนมนุษย์ติดตัวมา ก็ถามหาความจริงหญิงสาวใช้ทั้งหลายได้ตกเป็นภัยมากของพระสุนทร

ฝ่ายนางอัญชนาดีได้ทราบข่าว จึงให้นางเกรณุวดีนำแหงสือไปถวายพระสุนทร ในแหงสือบอกว่านางต้องการเข้าให้เป็นสามีของนาง ขณะที่อยู่ด้วยกันนั้น พระสุนทรได้ถามถึงมณีกัขือศวรราชและได้ฟังให้นางอัญชนาดีมีแหงสือไปขอต่อพันตรายกษัตรองในที่สุด พระสุนทรก็ได้มณีกัขือศวรราช และว่าได้หนึ่งไปยังเมืองอินทบีทมหานคร และได้พบนางจีรัมภากลับมาแล้วได้พาไปเมืองพาราณสี

ต่อมาระสุนทรรูลีกถึงนางอัญชนาดี จึงขึ้นมณีกัขือศวรราชไปรับนางอัญชนาดี และนางเกรณุวดีพร้อมทั้งสาวใช้ทั้งหลายกลับเมือง ส่วนพันตรายกษัตรองนั้นพระองค์ได้สอนให้รักษาเบญจศิล

ธรรมชาติเรื่องสุนทรคำนับทั้ง มีการดำเนินเรื่องตามแนวของสุนทรชาดก แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเพื่อให้เรื่องเด่นชัดตามความคิดเห็นของผู้แต่ง โดยกล่าวถึงพระเจ้า

พระหมทัดครองเมืองพาราณสีไม่มีพระอุรัสและพระธิดา นางเกคนึงรักษาศิลปปด
พระอินทร์จึงอาภาน้ำพะเพชร์สัตว์ให้ลงมาเกิด พระอินทร์มาเข้าฝั่นนางเกคนึงให้คอบรับ^๕
ผลพูทราที่นกค้าบมาให้นางก์ได้เสวยผลพูทราตนและทิ่งเมล็ดลงพื้นดิน พอดีนางพาชีตัว
หนึ่งไดกินเมล็ดพูทราตนและได้ตั้งท้องพร้อมกับพระนาง

พระเจ้าพระหมทัดได้พระอุรัสทรงพระนามว่า “สุขนู” มีความสามารถในการ
ยิงธนู ส่วนนางม้านนี้เป็นสุกอันมีกำลังมากมีชื่อว่า มนต์กักษะ เมื่อพระเจ้าพระหมทัดสั่น
พระชนม์ พระสุขนูก็ขันครองราชย์ ขณะที่ทรงม้าพระที่นั่งมนต์กักษะในพิธิราชภัตต์เชกันนั้น
มาได้เหงาขึ้นพำบินไปจนถึงเมืองเศตนคร ซึ่งพระเจ้าสวัตรราชและนางปทุมครรภครองอยู่
มีพระธิดานามว่า จิรประภา มีรูปโฉมงดงามมาก ม้ามนต์กักษะได้พาพระสุขนูเข้าไปปราสาท
ของนางและได้นางเป็นชายา หัวเสตราราชให้หัพิชัยกษหัสดามณู ผู้ใดชนจะได้พระ-
ธิดา พระสุขนูสามารถยกชนูได้ แต่กษัตริย์ที่พ่ายแพ้ได้รวมกับรบเพื่อชิงเอ魄รณะ
จิรประภา พระสุขนูได้รับชนาคกษัตริย์เหล่านั้น และได้อภิเชกับพระนางจิรประภา

อยู่ม้วนหนึ่ง พระสุขนูคิดถึงพระมารดา จึงลาหัวเสตราราชพานางจิรประภาขึ้นมา
มนต์กักษะเหามา พอมากถึงกลางทางนางจิรประภาถูกแಡดแพดเผาและทนลมไม่ได้ ก็สันสม
ดีไป พระสุขนูจึงขอให้ม้าลงพัก ม้าทูลว่าสถานที่แห่งนี้เป็นเขตของมัตตารยักษ์ ควรไป
พักถ้าตอบคำตามไม่ได้ถึงสามครั้ง จะถูกจับกินเสีย พระสุขนูรักพระชายามากเกรงนาง
จะเป็นอันตราย ขอให้ลงพักก่อน พอตกคำมั่นฉันรับอาสาอยู่ยามตันเผาศาลาพัก ครั้น
มัตตารยักษ์มาตาม ม้ามนต์กษาตอบได้ทั้งสามครั้ง พระสุขนูอยู่ยามกลาง ก็ตอบคำตามได้ทั้ง
สามครั้ง ยามปลายนางจิรประภาอยู่ยาม นางตอบคำตามมัตตารยักษ์ได้สองครั้ง ครั้งที่สาม
นางมอยหลับไป ไม่ได้ตอบคำตาม มัตตารยักษ์จะเข้าจับ ม้ามนต์กษะเข้าต่อสู้ แต่ถูก
ยักษ์จับได้ พระสุขนูและนางจิรประภาเดินทางต่อไปจนจึงฟังทะเล ได้อาคัยเรือของพาก
พานิช พօเรื่องมาถึงกลางทะเลถูกพายุพัดจนเรือแตกกลางทะเล พระสุขนูกับนางจิรประภา
เกาะกระดานขอนไม้ไปด้วยกัน บังเอญกระดานนั้นแตกขาดออกจากกันกลางพายุคลื่นลม
นั้น นางจิรประภาขึ้นบนได้และเดินทางต่อไปจนถึงเมืองอินทบดของท้าวมหาปนาท นาง
ได้พระชั่มรองค้ออกขายได้เงินเล่มเกวียนหนึ่ง ใช้เงินนั้นสร้างบ้านพักและศาลาโรงทาน
ค่อยฟังข่าวพระสารี ฝ่ายพระสุขนูได้ขึ้นบทที่ท่านอันเป็นทอยู่ของนางอัญชาดผู้เป็นน้อง^๖
สาวของมัตตารยักษ์ มัตตารยักษ์ได้ไปลักพาธิดาของกษัตริย์มาเป็นคนใช้ของน้องสาว

ของตนหลายนางด้วยกัน นางเกรณเป็นพี่สาวของพระเจ้าอชาของพระสุชนูก็ถูกจับมาด้วย
วันนั้นนางอัญชลีให้นางท้าสีไปตักน้ำ พระสุชนูได้บอกกับนางเกรณ พ่อเรื่องล่วงรู้ไป
ถึงนางอัญชลี นางก็เกิดความรักในพระสุชนูและรับพระสุชนูไปไว้ในตำหนัก นางรัก
พระสุชนูมากและได้อาร์วังให้พี่ชายเอาม้ามติกกับขามาให้ พระสุชนูได้วางอุบายนเลี้ยงอาหาร
และสุรา นางหงปวงคึ่มสุราจนเมา พระสุชนูได้โอกาสจิ้นม้ามติให้เข้าไปถึงเมืองอินทนิต
และได้พบนางจิประภา จึงพานางไปอภิเชกที่เมืองพาราณสี เสร็จแล้วจึงไปรับนางอัญชลี
นางเกรณและเหล่านางท้าสีอื่น ๆ มาไว้ที่เมืองพาราณสี ก่อนจะมาได้เทศนาสั่งสอนหมันตรา
ยกษัยให้หมันตรายกษัยรักษากศิลหัจฉันแผ่นตรายกษัยเชือฟังและปฏิบัติตามด้วยดี

ลักษณะคำประพันธ์ในเรื่องพระสุชนูคำฉบับนี้ มีลักษณะเช่นเดียวกับเรื่อง
พระสุชนคำฉบับนี้ บางตอนทำให้คิดว่า พระยาอิศราনุภาพมีท่าทีจะแข่งสำนวนฉบับนี้โบราณ
กว่า เพราะวิธีบรรยายความในสุชนูคำฉบับนี้ มีส่วนคล้ายกับเรื่องพระสมุทรโมฆคำฉบับนี้
บ้าง เช่น ตอนศึกชิงนางพินทุมดี ตอนพระสมุทรโมฆกับนางพินทุมดีลดพราภกกลางน้ำ
คำรำพันคร่าครวญหงส่องฝ่ายไม่แตกต่างกันว่าในสมุทรโมฆคำฉบับนี้เท่าไรนัก³⁸

เรื่องพระสุชนูคำฉบับนี้ ให้คุณค่าทางด้านวรรณคดีอย่างมากไม่ว่าจะเป็นคุณค่า
ทางด้านความงาม ซึ่งเกิดจากการเลือกสรรคำ เสียงเสนาะไฟเราะและความหมายอันไฟเราะ
กินใจ และคุณค่าทางด้านรสนธรรมคดีซึ่งมีทั้ง ศฤงคารรัส กรุณารัส วีรรัส และคานติรัส
นอกจากนี้ยังให้คุณค่าทางด้านคำสอน (ธรรมะ) อีกด้วยนับว่าเป็นวรรณคดีไทยเรื่องหนึ่ง
ที่ทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ “ไม่แพ้วรรณคดีไทยเรื่องอื่น ๆ”

6. สังข์ท่อง

เรื่องสังข์ท่องเป็นบทละครนอกของพระบาทสมเด็จพระปุทธเลิศหล้านภาลัย มี
เค้าโครงเรื่องเดิมมาจากเรื่อง “สุวรรณสังข์ชาดก” ชาดกเรื่องที่ ๓ ในคัมภีร์บัญญาสชาดก
ปัจฉิมภาค

มูลเหตุแห่งการเล่าเรื่องชาดก พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่พระเศตวันมหาวิหาร
ทรงทราบว่า ภิกษุทั้งหลายประชุมสนทนากันในโรงธรรมสภा “ได้กล่าวว่าพระเทวทัต
ผู้หยาบช้า พยายามมาพระพุทธเจ้า พระองค์ได้แสดงไปยังโรงธรรมสภากล่าวว่า “

³⁸ นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. เรื่องเดิม. หน้า 277.

ทั้งหลายว่า พระเทวทัตจะได้พิจารณาฟ้าพระองค์แต่ในครั้นนั้นก็หาไม่ ในกาลก่อนพระ-เทวทัตได้พิจารณาฟ้าพระองค์มาแล้ว กิษณุทั้งหลายโปรดีจะสอดบูร่องอดีตนิทาน พระองค์จึงได้นำเรื่องอดีตนิทานมาตรัสเทศนา ดังนี้

เรื่องย่อสุวรรณสังข์ชาดก

พระเจ้าพرحمทตทรงปักกรองเมืองพرحمนคร มีพระมหาเสี๊ทางพระนามว่านาังจันทาเทวี ส่วนพระมหาเสี๊ฝ่ายชัยทางพระนามว่านาังสุวรรณจัมปากเทวี พระนางจันทาเทวี สูบินว่า ได้ดูว่าอาทิตย์ หรือดวงทำนายว่า จะได้พระอุรัสส่วนนาังสุวรรณจัมปากเทวี สูบินว่าได้ดูกอกจำปา หรือทำนายว่าจะได้พระธิดา นาังสุวรรณจัมปากเทวีจึงหาอุบายให้พระเจ้าพرحمทตขับไล่พระนางจันทาเทวีออกจากวัง พระนางจันทาเทวีถูกขับออกไปอาศัยอยู่กับญาติในบ้าน และได้คลอดลูกเป็นสังข์ ให้ชื่อว่า “สุวรรณสังข์” เมื่อนางจันทาเทวีไปบ้านเพื่อหาอาหาร โกรสในหอยสังข์ก้ออกมาช่วยจัดการบ้านเรือนให้เรียบร้อย จนนางจันทาเทวีจับได้และทุบหอยสังข์นั้น

นาังสุวรรณจัมปากเทวีเมื่อได้ทราบข่าวเรื่องราวของนาังจันทาเทวีและอุรัส ได้ยุบงให้พระเจ้าพرحمทตขับ นาังและอุรัสออกจากเมืองเพระจะเป็นกาลกิณีแม่และลูกทั้งสองคนก็ถูกจับ ขณะที่แพลอยไปในมหาสมุทรก็ถูกพายุใหญ่พัดจนแพแตกจึงต้องพลัดพรากจากกัน นาังจันทาเทวีไปขึ้นผึ้งที่เมืองมหาราชและเครชนจูรีชนญัญชัยพบรเข้าจึงนำไปเป็นคนครัวในบ้าน

ฝ่ายสุวรรณสังข์ลอดอยู่ในมหาสมุทร พญานาคได้เนรมิตนาวาทองให้ชี้ไปถึงผึ้ง ได้พบกับดาบสองคันหนึ่ง ดาบสแแนะนำให้กลับเมือง แต่ต้องผ่านเมืองยักษ์นangยักษ์ ได้จับสุวรรณสังข์ไปเลี้ยงไว้ และมีความรักมาก ก่อนที่นางยักษ์จะออกไปหาอาหารในบ้านได้สั่งไม่ให้สุวรรณสังข์เข้าไปเล่นในสวน และชี้ไปปราสาทชั้นบน พระสุวรรณสังข์เกิดความสงสัยจึงลงเข้าไปในสวนพบกระดูกคน และชี้ไปบนปราสาทชั้นบนได้พบบ่อทองและรูปเงา เมื่อส่วนรูปเงางักษ์สามารถเห่าได้ และเมื่ออาณัติจุ่มลงในบ่อทอง น้ำก็เป็นทอง

ขณะที่นางยักษ์อยู่ในบ้าน พระสุวรรณสังข์ได้ส่วนรูปเงางเศะไปถึงเมืองตักคิลา นางยักษ์กลับมาไม่เห็นก้ออกติดตาม ได้พบพระสุวรรณสังข์ อ้อนวอนให้กลับก็ไม่กลับ จึงได้สอนมนต์เรียกเนื้อเรียกปลาให้สุวรรณสังข์แล้วนางยักษ์กชาดใจตาย พระสุวรรณสังข์

ได้เหาะไปถึงเมืองพาราณสี พระจักรุ่งพาราณสีมีพระชิดา 7 องค์ พระพี่นางทั้ง 6 คน มีพระสาวนีหมดแล้ว คงเหลืออยู่เฉพาะนางคันธาราเทวี พระชิดาองค์สุดท้อง จึงได้ทำการเลือกคู่ โดยให้เก้าชัตติ์เมืองต่างๆ มาให้นางเลือก แต่นางไม่เลือกใคร จึงนำเจ้าเงาะมาให้นางเลือก นางได้เลือกเจ้าเงาะและได้ทำพิธีอภิเชกพระสุวรรณสังข์ไม่ยอมสรงน้ำอภิเชกพระเจ้ากรุงพาราณสีหัวข้อคำสั่ง จึงคิดจะฆ่าเสียโดยใช้อุบายนายอย่างคือ ให้เขยทึ่หมดหนาน้อ ใครไม่ได้จะฆ่าเสีย พระสุวรรณสังข์จึงเข้าป่าถอดครุปเงาะแล้วเรียกเนื้อทั้งหล่ายไปให้หมด พอกหกเขยไปพนเข้า จึงต้องการเนื้อแต่ต้องเลอกกับใบหู ครั้งที่สองให้หาสุกรพระสุวรรณสังข์ได้ทำเหมือนเดิม ได้แยกสุกรกับน้ำมือ ครั้งที่สามให้หาปลา ก็ได้แยกกับจมูก

พระอินทร์ทราบว่าพระเจ้ากรุงพาราณสีหัวอุบายนายผ่าพระสุวรรณสังข์ จึงลงมาทัยบัญชาและห้าให้พระเจ้ากรุงพาราณสีไปตีคลีกัยใน 7 วัน ถ้าไม่มีความสามารถจะฆ่าเสีย ไม่มีใครอาสาเลย พระสุวรรณสังข์กรรับอาสาและได้ถอดรูปเงาะไปตีคลีกับพระอินทร์และได้รับชันพระอินทร์ พระสุวรรณสังข์ได้เล่าเหตุการณ์ต่างๆ ให้พระเจ้ากรุงพาราณสีทราบ พระเจ้ากรุงพาราณสีจึงให้กรองเมืองทรงพระนามว่า “สุวรรณสังข์ราชา” แล้วเสด็จเที่ยวตามหามารดาจนพบ พระเจ้ากรุงพาราณสีจึงมีพระราชสารไปเชิญพระสุวรรณสังข์ให้ไปกรองเมืองและทำพิธีลุยไฟระหว่างนางจันทาเทวีกับนางสุวรรณจัมปากเทวีว่าใครจะเป็นกาลกิณี ปรากฏว่านางสุวรรณจัมปากเทวีถูกไฟไหม้เป็นจุก ส่วนนางจันทาเทวีไฟไม่ไหม้ พระสุวรรณสังข์ได้กรองหั้งสองเมือง

เรื่องย่อเรื่องสังข์ทอง

ท้าวยศิวิล เจ้าเมืองยศิวิล มีพระมหาเสี้ทรงพระนามว่าพระนางจันทาเทวี มีพระมหาเสร่องทรงพระนามว่า พระนางจันทา พระราชาไม่มีพระราชโอรส-ราชชิดา ไว้สืบสันตติวงศ์ พระองค์จึงทรงให้พระมหาเสี้ททรงส่องรักษาศีล บำเพ็ญทาน และอธิษฐานขอพระราชโอรส พระนางจันทาเทวี ทรงประสูติเป็นหอยสังข์ พระมหาเสร่องทรงมีความอิจฉาริษยา ให้สินบนแก่โทร เพื่อให้โทรทำนายว่าหอยสังข์เป็นกาลครรณ์ในวันเมือง พระราชาทรงเชื่อและทรงขับไล่พระนางจันทาเทวีและหอยสังข์ออกจากพระราชวัง พระนางจันทาเทวีทรงอุ้มหอยสังข์ออกจากพระราชวังไปอาศัยอยู่กับญาຍในป่า การเวลาผ่านไป 5 ปี กราวหนึ่ง หอยสังข์ออกมากช่วยได้ก้า ไก่

และเก็บกวาดบ้านจนนาทีพระมารดา ตายายไม่อยู่บ้าน พระมารดาทรงทราบในภายหลัง จึงเอาไม้ทุบหอยสังข์แตก พระนางทรงเลี้ยงหอยสังข์อยู่กับสองตายายในบ้าน

ต่อมาพระนางจันทा พระมเหส่อง ได้ทรงทราบเรื่องรา จึงหูลุยปิ้งให้พระราชมรรคสั่งให้ประหารหอยสังข์ พระราชทรงมรรคสั่งให้ประหารหอยสังข์ แต่ตำราจประหารหอยสังข์ด้วยวิธีการต่างๆ แต่หอยสังข์ไม่ตาย ในที่สุดพระราชทรงมรรคสั่งให้นำหอยสังข์ไปถ่วงน้ำในแม่น้ำ

พญานาคในเมืองนาคาด ได้ทราบเรื่องรา จึงได้มาช่วยเหลือเนรมิตสำเกาทองให้หอยสังข์ถือสารนั่งสำเกาทองไปเมืองนางขักษ์พันธุรัต นางขักษ์เห็นหอยสังข์เกิดความรักและสงสาร จึงเลี้ยงดูหอยสังข์เหมือนกับลูกของตนเอง พระสังข์อยู่กับนางขักษ์พันธุรัตถึง 15 ปี อุ่นเครื่องหนึ่ง นางพันธุรัตจะออกไปเที่ยวบ้าน ก่อนออกไปได้ส่งพระสังข์ไม่ให้ไปเที่ยวบ้าน ข้ายขาวในปราสาทและห้องหัวนอน พระสังข์เกิดความสงสัยจึงแอบไปดูที่คุกน้ำไฟ เห็นโกรงกระดูกสัตว์เกลือนกลัดไปหมด ตกใจจึงไปเบิดบอน้ำข้ายขาวในปราสาทเอามือจุ่มลงในบ่อ น้ำข้ายคลายเป็นเงิน เอาน้ำจุ่มลงไปในบ่อขาว น้ำข้ายคลายเป็นทอง พระสังข์กลัวมารดาเดี้ยงรู้จัง เอาผ้าพันไว้ ต่อมาเข้าไปในปราสาทเห็นรูปเงา เกือกแก้วและไม้เท้าทอง จึงลองสุมรูปเงา ใส่เกือกแก้วและถือไม้เท้าทอง ปรากฏว่าเทาได้

อุ่นวันหนึ่งนางขักษ์พันธุรัตได้ออกไปเที่ยวบ้าน พระสังข์คิดถึงมารดาจากอยากรับมารดาของตนเอง จึงลงไปชุบตัวในบ่อทอง สุมรูปเงา ใส่เกือกแก้ว และถือไม้เท้าทองเทา ออกจากเมืองขักษ์ไป นางพันธุรัตกลับมาไม่เห็นพระสังข์จึงนอกราบขักษ์ออกติดตาม นางพันธุรัตไปพบพระสังข์ที่ภูเขาสูงลูกหนึ่ง นางอ้อนวอนให้พระสังข์กลับแต่พระสังข์ไม่กลับ นางเสียใจมากและกือกแตกตาย ก่อนตายนางได้สอนมนต์มหาจินดาให้แก่พระสังข์ พระสังข์สั่งให้พวกขักษ์จัดการศพนางพันธุรัตให้เรียบร้อย ก็หายไปตามมารดาของตนจนไปถึงเมืองใหญ่เมืองหนึ่งเข้าไปพักอาศัยอยู่ที่ชายทุ่งและได้เล่นกับพวกเด็กเลี้ยงวัว-ควาย

ท้าวสามัคคีเจ้าเมืองสามัคคี มีพระมเหส่องพระนามว่าມณฑาเทวี มีพระชีดอายุ 7 พระนang องค์สุดท้ายพระนามว่ารجنา เมื่อพระชีดิตาทิ้งเจ็ดมีพระชนมายาพอสมควรแล้ว พระราชทรงเรียกประชุมกษัตริย์แห่งนครทั้งหลายเพื่อให้เลือกพระชีดิตาเป็นคู่ครองตามใจชอบ พระชีดิตาทิ้งหกผู้เป็นพี่ เลือกได้กษัตริย์รูปงามหากพระองค์ ส่วนพระนางรجنานไม่ชอบใจการทิ้งล้วน พระราชทรงมรรคสั่งให้ประกาศท่าวีไปว่าไม่ว่าคนแก่หนุ่ม คนยากจนเช่นใจ ให้มาราชุมเพื่อให้พระนangรjnaleือกเป็นคู่ครอง พระนางรjnaniไม่ชอบใจเลย พระราชทรงทราบไม่มีเหลือเงาะป่า กันหนึ่งในป่า พระองค์จึงรับสั่งให้เสนอมาตย์ไปตามเงาะป่ามาฝ่า พօเงาะป่ากับพระนางรjnai ได้พงกัน ทั้งสองก็เกิดความรัก พระนางจึงสุมมาลัยให้แก่เงาะป่านั้น พระราชทรงเสียพระทัย

มากจึงทรงขึ้นໄล่พระนารожนาและเงาป่าออกจากพระราชวัง พระนารожนาและเงาป่าไปอาศัยอยู่ในกระท่อมปลายนา กืนหนึ่งพระสังข์ถอดรูปเงาออก พระนารожนาเห็นรูปพระสังข์เป็นทอง พระสังข์จึงบอกความเป็นจริงทั้งหมด ทั้งสองอยู่ร่วมกันที่กระท่อมปลายนา กลางวันพระสังข์สามรูปเงา กลองคืนพระสังข์ถอดรูปเงาออก กืนหนึ่งพระนารожนาได้ลักษณะไปทำลาย แต่รูปเงาไม่เป็นอันตราย ตั้งแต่นั้นมาพระสังข์ไม่ยอมถอดรูปเงาอีกเลย

ท้าวสามনต์ยังทรงไม่หายพิโตร จึงทรงแก้ดังให้เข้าเงากับหกเบี้ยไปหาปลาให้ได้ กันละ 100 ตัว ถ้าไม่ได้จะฆ่าเสีย พระสังข์ได้ปริมแม่น้ำถอดรูปเงาออกและร่ายมนต์มหาจินดา ฝุ่นปลาทั้งหลายมารวมกันทั้นนั้น เขายังหกหาปลาไม่ได้พายเรือไปและได้พบพระสังข์เข้าใจว่าเป็นเทพารักษ์ จึงเข้าไปขอปลา พระสังข์ให้ปลาคนละสองตัวโดยขอตัดจนูกหกเบี้ยไว้ เมื่อพระสังข์กัดรากนายกระท่อม ได้เล่าเรื่องทั้งหมดให้นางรожนาฟัง แล้วพาภันไปเฝ้าท้าวสามนต์ ฝ่ายเบยหักหกมาเผาชานและได้ปลามากนละสองตัว เขายังหกอันอ้ายมากันกเพาะจนูกแห่ง ท้าวสามนต์ทรงโกรธมาก จึงมีรับสั่งให้ไปหาเนื้อ พระสังข์ร่ายมหาจินดามนต์อีก เขายังหกหานี้อีไม่ได้จึงไปหาพระสังข์อีก พระสังข์ให้เนื้อคนละตัวและขอตัดใบหู เขายังหกต้องยอมพระสังข์และนางรожนาได้เอามาให้หานเนื้อ 20 ตัวมาเฝ้าพระราช ฝ่ายเบยหักหกได้เนื้อคนละตัว และมีใบหูแห่งนั้นเฝ้าด้วยความอับอายขายหน้า ฝ่ายเบยหักหกได้กล่าวตีเตียนและหารือเงาไว้ว่าเงาป่าเป็นคนอุบាដ เป็นพวกผิดิบ

ต่อมาระอินทรานเทราราชทรงเห็นว่า หากเงาป่าไม่ถอดรูป พระนารожนา กิจทรงถ้านากและเดือดร้อนอยู่ตลอดไป จึงทรงช่วยเหลือโดยเนรมิตกองหพไปปล้อมเมืองท้าวสามนต์ เอาไว้แล้วท้าท้าวสามนต์ให้ออกมาตีคลีพันนาเอามีองกัน ท้าวสามนต์ให้ขายหักหกออกตี แต่ก็พ่ายแพ้ พระนามณฑาเทวีทรงตีอันท้าวสามนต์ให้ไปขอความช่วยเหลือจากเจ้าเงา เจ้าเงากล่าวเลี่ยงว่าไม่มีเครื่องแต่งตัว พระราชต้องจัดหาเครื่องแต่งตัวมาให้ แต่เจ้าเงาไม่ชอบ พระอินทร์จึงสั่งให้พระวิษณุกรรมจัดหาเครื่องมาถวาย เจ้าเงาจึงถอดรูปเงาออกแล้ว ทรงเครื่องแต่งตัว

ท้าวสามนต์ทรงเห็นรูปร่างอันแท้จริงของพระสังข์ จึงทรงตกตะลึงและทรงถามถึงความเป็นไปและทรงทราบว่าเป็นกษัตริย์เหมือนกัน พระราชทรงดีพระทัยมาก พระสังข์จึงขوم้าสำหรับตีคลี ท้าวสามนต์ทรงให้เลือกม้าดี ๆ ไปให้ แต่พระสังข์ไม่ชอบ กลับชอบม้าสี กำเลี้ยวที่กินถั่วหากินอยู่ที่วิมรร្ត พวกเสนามาตย์จึงขับมาถวาย ท้าวสามนต์ได้นำพระสังข์และนางรожนาไปอยู่ในพระราชวัง

ในวันตีคลี ประชาชนได้พากันมาชมการตีคลีเป็นจำนวนมาก พ้อได้เวลา พระสังข์ก็ทรงม้าออกไปสนามคลี พระสังข์ตีคลีจนได้ชัยชนะ พระอินทร์เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ พระราชและ

ประชาชนดีใจกันมากต่างกล่าวชมความสามารถของพระสังข์ วันรุ่งขึ้นท้าวสามนต์ทรงทำพิธีอภิเษกพระสังข์กับนางรจน์ให้เป็นกษัตริย์ครองเมืองสันป่า

ต่อมาพระอินทร์ได้ปรากฏในพระสุบินของพระเจ้ายศวินล ต้องการชี้วิทท้าวยศวินล ถ้าพระองค์ไม่ออกติดตามพระสังข์และพระนางจันทาเทวี ท้าวยศวินลทรงกลัวมาก ได้ให้เสนอมาตย์ออกติดตาม คงพบแต่พระนางจันทาเทวีอาศัยอยู่กับตายายในป่า พระราหงขอโทษพระนางจันทาเทวีและทรงนำพระนางพร้อมกับตายายมาอยู่ในพระราชวัง พระราหงและพระนางทรงปลอมเป็นคนธรรมดากลัวออกติดตามหาพระสังข์จนไปถึงเมืองท้าวสามนต์ ทั้งสองได้เห็นพระสังข์ทรงเดียบพระนกรกชะเง้อๆ พระสังข์ทรงรู้ว่าคงเป็นพระมารดาเด็ดจเข้า พระราชวังด้วยความเสร้าโศก

ท้าวยศวินลและพระนางจันทาเทวี ได้อขอไปอาศัยอยู่กับนายประตูและขอทำงานกับพากวิเศษ วันหนึ่งพระนางทรงสลักฟักและทำแกงฟัก พระสังข์ให้คนนำคนทำรูปฟักและแกงฟักเข้าเฝ้า พระสังข์จึงได้พบพระราชนารดาและพระราชนิตา พระสังข์ได้นำพระราชนิตา–มารดาเข้าเฝ้าท้าวสามนต์และนางมณฑา และขอลากลับไปครองเมืองยศวินลพร้อมกับพระนางรจน์และพระราชนิตา–มารดา.

คุณค่าทางด้านวรรณคดี

วรรณคดีเรื่องสังข์ทอง ได้ให้คุณค่าวรรณคดี 2 ประการคือ

1. คุณค่าทางด้านความงาม

2. คุณค่าทางด้านคำสอน (ธรรมะ)

1. คุณค่าทางด้านความงาม มีลักษณะดังนี้

1.1 คำที่เลือกสรรใช้

1.1.1 เลือกใช้คำไทยที่ง่าย ๆ แบบชาวบ้าน มีเสียงไพเราะรื่นหูและมีความหมายลึกซึ้ง เช่น

ครรนถึงจังอกแก่เจ้าเงาะ รับส่งจำเพาะให้หา

เร็วเร็วมาไปอย่าได้ชา ต่างคนคุดครู่วุ่นวาย

บ้างเปลื้องผ้าคาดผุงผุงมัด เจ้าเงาะวัดถูกอกหกล้มหาย

ลงคนวิงอ่อนนานอกนาข แรงมันมากมายเหมือนความวัว

บ้างพยักกวักเรียกเจ้าเงาะฯ ไม่พูดชาด้วยกันเฝ้าสันหัว

ที่ใจกอขึ้nladaดหวานอกล้า ระวังตัวบืนคืออยู่แต่ไกล

1.1.2 เลือกใช้คำบาลีสันสกฤตง่าย ๆ ที่ใช้เป็นคำไทยอยู่แล้ว ออกรสึยังไงเราจะรื่นหู และมีความหมายดี เช่น

คิดพลาทางทั้งมีพจนารถ	สั่งมาดุลีเทพบุตร
จงเตรียมผลเทวารถิօอาวุต	นิมิตremainmenyชาวพารา
ทั้งหน้าหลังดังตามกระบวนการทัพ	ให้เสร็จสรรพบึกชัยบึกขัว
เราจะยกพลไกรโคลคลา	ไปล้อมหาราก้าวสามัคคี

1.2 เสียงเสนาะ เกิดขึ้นจาก

1.2.1. สัมผัส ซึ่งมีทางสัมผัสสระและสัมผัสอักษร

ก. สัมผัสสระ เช่น	จะอยเอียงเบี้ยงบิดไปข้างไหน
ว่าพลาทางอดเข้าชิด ยื้อยุคฉุดซักช้ายส์ใบ	ควรไขว่สัพยอดหยอกเย้า

๑๙๗

พระอุ้มคงคอร์ไทรขันใส่ตัก อะไรเล่าเพ้าผลัมมือพี่

ความรักรัญจวนยวนยี เปรมปรีดีประดิพัทธ์กำหนดเด่น
จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นสัมผัสสระในวรรคที่ 1 คือคำว่า พลา กับ ทาง, ในวรรค
ที่ 2 คือคำว่า เอียง กับ เบี้ยง, ใบ กับ ไหน, ในวรรคที่ 3 คือคำว่า ยุค กับ
ฉุค, ในวรรคที่ 4 คือคำว่า ยอด กับ หยอก

ในกลอนต่อมาในวรรคที่ 1 คือคำว่า ไห กับ ไส, ในวรรคที่ 2 คือ เล่า
กับ เพ้า, ในวรรคที่ 3 คือ จวน กับ ยวน, ในวรรคที่ 4 ได้แก่คำว่า พัทช์ กับ หนัด

ก. สัมผัสพยัญชนะ เช่น

น่าอย่น่าชัง	ช่างอวดมั่งอวดมีไม่อายหน้า
เหย้าเรือนเหมือนกับกับรังกา	แค่นคิดสมบติบ้านน่าหัวเราะ
เมื่อกลางวันนั้นทำบืนบ้าใบ	เดี่ยวโน้อออะไรพูดออกเพราะ
ฉลາດเฉลี่ยวเจียวจริงเจ้าเงาะ	กลับมาเยยะเยี้ยหันขันจริง

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า สัมผัสพยัญชนะในวรรคที่ 1 ได้แก่คำว่า น่า
กับ น่า ในวรรคที่ 2 ได้แก่คำว่า อวด กับ ยวดและ อาย, มั่ง กับ มี, ในวรรคที่ 3
ได้แก่คำว่า ฉลາด กับ เฉลี่ยว, เจียว กับ จริง และ เจ้า, ในวรรคที่ 4 ได้แก่คำว่า
เยาะ กับ เยี้ย และ หยัน

1.2.2 ลีลาจังหวะ ลีลาจังหวะในเรื่องสังข์ทอง ใช้เหมือนกับอารมณ์ของตัวละคร มีอยู่เกือบทุกตอน อยู่กตัวอย่าง เช่น ตอนนางจันทารัชยา สังขาวใช้เงินไปให้เป็นสินบนแก่เสนาเพื่อว่าเสนาจะได้นำนางจันทร์เทวีกับหอยสังข์ออกไปให้พ้นจากครโดยเร็ว ดังคำประพันธ์ว่า

<p>เมื่อนั้น ดีใจรับสั่งบังคมลา มิได้จัดแจงแต่งของ กระซิบสั่งสาวครีที่ร่วมครี ว่าเอ็นดูด้วยช่วยเรา ไก่คนพันแเดนพรา สุดแต่อป่าให้มั่นคงรองวัง จะหาดแทนคุณให้มากมาย ตอนรรจนาเลือกเจ้าเงาะเป็นสามี ดุ่นนำรรจนา ดังคำประพันธ์ว่า</p>	<p>นางจันทารัชยา ทั้งเช็ดน้ำตาแล้วคลาไคล เงินทองข้าวปลาไม่หาให้ เอาเงินไปให้แก่เสนา พาอาんなไปอย่าไว้หน้า เสนามาเสียให้วอดวาย เบิดความกำบังให้สูญหาย เจ้าย่าแพร่งพรายให้ครับ ท้าวสามนต์แสดงอารมณ์ โกรธเคืองมาก</p>
--	--

<p>เมื่อนั้น นางมณฑาเข้าประคองรับ ลูกชนกระทึบบทตราดอิง ทรงกษัณีอับรีมีเม้อาย มารักเงาะทรงพลคนอุบាទ เคนนักจักครรไให้ໄลเนื้อ ว่าพลางจวยได้ไม่เรียว อิลูกชิวน่าซังจังใจ</p>	<p>ท้าวสามนต์เสียใจนลมจับ ขยำขยับไปสักหน่อยก็ค่อยคลาย อีรจนาดูด้มึงช่างมักง่าย หน่อ กษัณี ทั้งหลายไม่เออເພົ່ອ ทุดช่างชี้ชาติປະหลາດเหลือ แล้วอาเกลือทชาํให้หนำใจ โกรธເກີຍວຕัวสันหมັນໃສ ເຂົ້າໄວ້ໄຍຕเสียให้ແທບຕາຍ</p>
--	--

ตอนหากเขยตีคลีกับพระอินทร์ แสดงให้เห็นอารมณ์และการกระทำของหากเขยได้ดี

<p>เมื่อนั้น เอามือขึ้นช่วยรับแล้วหลบตา ต่างเข้าตะลุมบอนช้อนคลี ทำพยศหันเหียนเวียนวง</p>	<p>หากเขยตระหนกตกประหม่า คนยาให้สนนนึงงันงก พาชีชุลມุนມุนหาก ผลัดตกลงมาข้าแพลง</p>
--	--

บังเดาะคลีติสิตไปเป็นวา	เหลี่ยวดูภารรยาแล้วขึ้มแหง
อาชาพาโนนโคนกำเพง	สันแรงร้องโยกให้เกรียรา
ที่ซึ่มไม่เป็นเต้นสามขา	ฉุดคร่าสายถือสองมือหนึ่งๆ
คิดกลัวพ่อตาทำหน้าเชี้ยว	มันให้ลุนลานเหลี่ยวตะละกว้าง

1.3. ความหมายอันໄพเราะ กินใจ ชื่นเกิดจาก

1.3.1 การเปรียบเทียบ มีอยู่หลายดอยน เช่น ตอนเจ้าเงาะซ่อนนางรจนา ดังคำประพันธ์ว่า

น้องเอียนน้องรัก	ผิวพักตร์เนื้องอันทรื่อนทรงกลด
โฉมนางแנגน้อยช้อยชุด	จะกำสรดเคร้าหมองไม่ต้องการ
ตอนเจ้าเงาะถอดรูปเงาะแต่งเครื่องทรงเพื่อตีคลีกับพระอินทร์	เปรียบผิวนือของพระสังข์
เหลืองเหมือนดังทองนพคุณ ดังคำประพันธ์ว่า	

ผิวเนื้อเรื่อเหลืองเรืองรองรอง	เปล่งปลั่งดังทองนพคุณ
งามเลิศเหลือมนุษย์สุดแล้วพ่อ	ปากดอคิ้วตาเหมือนหน้าหุ่น
ถ้าใครได้เห็นก็เป็นบุญ	ไม่เชือเชิญพ่อคุณเข้าดู

1.3.2 การกล่าวเยาะเยี้ย ถากถาง เช่น ตอนนางรจนาและพระสังข์นำปลาไปถวายท้าวสามัคคี นางรจนาถ่าวเป็นคำเยาะเยี้ย ดังนี้

รจนาจึงหูลบีตรุ่งค์	นี่ปลาส่งส่วนตัวกับผัวข้า
อุตส่าห์เสาะเพราเรงพระอาทญา	ไดมาน้อยนักสักสองร้อย
ตามประสาหากเย็นเข็ญใจ	ไม่มีป่ามีไฟร์ใช้สอย
ผัวเมียสองคนจนกรองกรอย	ไม่เลิศลอยเหมือนลูกสาวของท้าวไฟ
หากเขยเขาดีมียศศักดิ์	ท่านพ่อตาโปรดนักรักไคร
ไปหาปลามาแล้วหรืออย่างไร	เห็นจะได้มากมายหลายกระบุง

1.3.3 พระณนาแจ่มแจ้งชัดเจนและเห็นภาพพจน์ จนครั้งหนึ่งกระทรวงศึกษาธิการให้นักเรียนเขียนปะยอมศึกษาท่องจำเป็นบทอักษราน ได้แก่ตอนศิลาอาสน์ของพระอินทร์เข็งการตั้ง พระอินทร์ทรงทราบเหตุจึงส่งกองทพไปปล้อมเมืองของท้าวสามัคคี และชวนท้าวสามัคคีคลี เพื่อที่จะให้เจ้าเงาะถอดรูปเงาะ ดังคำประพันธ์ว่า

นางก烙่วนทไป
 กิพอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา
 จะมีเหตุนั้นแม่นในเดนดิน
 จึงสอดส่องกิพเนตรดูเหตุภัย
 แม่นมิไปช่วยจะน้ำยมอุด
 จำจะยกพลหลเทว
 ชวนเจ้าชานีตคลีพนัน
 จะชูให้บังกอกใจ
 พระสังข์คงจะถอดเงา
 พ่อตาจะได้เห็นเป็นรูปทอง
 ถึงหัวสหสนัยไตรริงค่า
 กระดังดังศิลาประหลาดใจ
 อิมรินท์เร่งคิดลงสัย
 ก็แจ้งใจในนางรจนา
 ด้วยสังข์ทองไม่ถอดรูปเงาบ่า
 ลงไปล้อมพาราสามนต์ไว้
 น้ำหนามันจะสู้ไครได้
 ออกไปนาบุตรสุดท้อง
 งามเหมาะไม่มีเสมอสอง
 ทึ้งทำนองเพลงคลีตอยุทธ

1.4. งสววรรณคดี เรื่องสังข์ทองมีรสววรรณคดีปราภกูยู่ครบถ้วนและอยู่
 ในตอนที่เหมาะสม ที่เห็นเด่นชัดคือ ศฤงคารรส กรุณารส รุทธารส,
 วิรรส ภยานกรส พีกตสรและศานติรัส

1.4.1 ศฤงคารรส คือรสแห่งความรัก เห็นได้จากตอนที่เงาบ่าแสดง
 ความรักต่อนางรจนา ดังคำประพันธ์ว่า

เมื่อนน อิงแอบแนบเนือนวลละอง	พระสังข์เชยชุมสมสอง กรรมะกงน้องแก้วแล้วหลับไป
---------------------------------	--

1.4.2 กรุณารส คือรสแห่งความเมตตา สงสาร ปราภกูยในตอนพญานาค
 ได้เมตตาช่วยเหลือเจ้าเงาให้รอดพันจากอันตรายแล้วส่งไปให้นางยักษ์พันธุรัตเลี้ยงดู ดัง
 คำประพันธ์ ดังนี้

เมื่อนน ไดพึงหง่านนาค และในตอนนางยักษ์พันธุรัตรับเลี้ยงดูเจ้าเงาด้วยความเมตตา สงสาร ดังกล่าวว่า มนุษย์จ้อยในเกรตรา ให้เลี้ยงต่างลูกดวงใจ เรา้มีจิตคิดปอง	หัวภูงค์สงสารเป็นหนักหนา เสน่หาพึกฟูมอุ้มคงค นาคให้มาให้รับรอง บุญหนักคักดีใหญ่ไม่มีสอง จะครรภร่องกุมารา
---	--

ลูกขันกระทิบนาทวดอึง
ทรงลักษณ์อัปเปิร์ตไม่มีอาย
มารักเงาะทรพลคนอุบاثร
แค้นนักจักคร่าวให้แล่นเน้อ
ว่าพลางฉวยได้ไม่เรีย
อีลูกชัวน่าซังจังใจ

อีร่องนาดุด้มึงซ่างมักง่าย
หน่ออักษตรรย์ทงหลายไม่เอ้อเพ้อ
ทุดซ่างช้วชาติประหลาดเหลือ
แล้วเอาเกลือทาซ้าให้หนาใจ
ໂກຮະເກລື້ຍວຕົວສັນໜັນໄສ
ເຄາໄວໄຍຕີເສີຍໃຫ້ແບບຕາຍ

1.4.4 วีรรส คือรสแห่งความกล้าหาญ ดังปรากฏในตอนพระสังข์ตีคลีกับพระอินทร์ ดังคำประพันธ์ ดังนี้

เมื่อนั้น	พระสังข์ค่อยขับรับไว้ได้
เดาจะคลีตออบไปทันได	สหสนยักษลอกกลับรับรอง
ต่างแก่วงคันคลีเป็นทิ่ม	ขับม้าผึ้งมือเท่าเคลาคล่อง
เวียนวนวกวังชิงคลอง	เปลี่ยนทำหนองเข้าออกหลอกล้อม

เมื่อ เมื่อ สำคัญจิตคิดว่าพระไเพร ใจขอทึกทึกนึกพรัตน์	ทั้งหกอกสั่นหวั่นไหว กราบไหว้ทุ่มหัวกลัวฤทธา ปากสั่นเสียงสั่นชังตายว่า
--	--

۱۸۷

กลัวท้าวพ่อตาจะมาเสีย
สูงสารแต่เมียจะเป็นม่าย
เทวดาเลี้ยงปลาไว้มากมาย
ข้าวคือไปกวายพอรอดตัว

1.4.6 พัสดุรรสมีคือรสแห่งความเกลี้ยดชัง มีปราภภูในหลายตอนของกตัวอย่างเพียงตอนนางจันทพาระสนมเอก ทูลท้าวายศิริมลเมื่อตอนนางจันทร์เทวีคลอดลูกเป็นหอยสังข์ด้วยความเกลี้ยดชังว่า

แล้วโผลมเล้ากล่าวคำด้วยหยาบช้า เคราะห์กรรมทำมาจะโทษใคร
 โหรเล่าใช่เขาจะช้ำช้า เคยนับถือมาแต่ไหนไหน
 จำไปให้เคราะห์ภัย เกลือกไปเคราะห์หนึ่งจะบรรเทา
 และตอนท้ายศิวนลจะยกขบวนไปรับนางจันทร์เทวีกลับคืนเมือง ท้ายศิวนลบริภาก
 นางจันทาด้วยความเกลียดชังมาก ดังคำประพันธ์ ดังนี้

อีอยอีคุคด	ช่างประชดประชันน่าหมั่นไส้
เยาเยี้ยย้มหัวไม่กลัวใคร	เอօอะไรใส่ถ้อยร้อยความ

๑ ๙ ๖

จะกำราบป่าวรบเสียสักหน่อยหนึ่ง	ให้มึงรู้สึกสำนึกมั่ง
พระพิโธธิกรหทึ้งติงดัง	เห็นบังขัดเขมรเป็นเกลียว
๑.๔.๗ ศานติรส คือรสแห่งความสงบสุข ปรากวินิดอนสุดท้าย ดังนี้	
ท้ายศิวนลกับพระสังข์	ต่างทรงช้างที่นั่งสูงใหญ่
นางจันทร์รื่นาทรมวัย	ต่างขึ้นพิชัยรถทอง
สาวสวารค์กำนัลในชัยขวา	ชี้ช้างหลังคานเป็นແຕวถ้อง
เสียงแข็งแรงสั่งฟ้องกลอง	ให้เดินกองทัพหน้าคลาไคล

2. คุณค่าทางค้านคำสอน (ธรรมะ)

เนื่องจากเรื่องสังข์ทอง มีดันเดามาจากเรื่องสุวรรณเสงข์ชาดก คุณค่าทางค้านคำสอน(ธรรมะ) ย้อมมือย่างแన่นอน ซึ่งพ่อเคราะห์ได้ดังนี้

2.1 ความริษยา ความริษยาคือความไม่อยากให้คนอื่นได้ดี เป็นกิเลสชนิดหนึ่ง มีปราภูในตัวละครชื่อนางจันทา พระสนมเอกที่พยาภัมจะเป็นเหศิ นางจันทาได้ให้สินบนแก่โหรเพื่อให้ทำนายบุตรที่เกิดจากนางจันทร์เทวีว่าเป็นกาลกิณี ดังคำประพันธ์ว่า

บัดนั้น	โหรใหญ่ได้กับสินเจ้า
สมจิตคิดไว้จะให้นาง	ผลดพราจากปรงค์ไปทางไกล

๑ ๙ ๗

เมื่อนั้น	นางจันทาตัวคิดริษยา
ติใจรับสั่งบังคมลา	ทำเช็ดน้ำตาแล้วคลาไคล

2.2 โนenh คือความหลง เป็นกิเลสที่สำคัญชนิดหนึ่ง มีอยู่ในตัวละคร คือหกเชยของท้าวสามัคคี หกเชยไม่สามารถจะหาปลาและเนื้อมาถวายท้าวสามัคคีได้ เพราะ โนenh คือความหลงเข้าครอบงำ ยอมให้ตัดจมูกและหูเพื่อแลกับปลาและเนื้อดังคำประพันธ์ ดังนี้

หกเชยรือห้อใจ	สุดคิดสุดที่จะผ่อนผัน
นั่งนึงก้มหน้าดูตากัน	เชือดเสียเห็นวันจะได้ไป
ต่างยอมพร้อมใจไม่กลัวเจ็บ	ฉายได้มีดเห็นบ้องป่าวไฟร์
ยืนให้เทวัญหันได	หอดถอนใจให้ญี่ย่อท้อ

2.3 ความผลดพราภจากกัน พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความผลดพราภจากสิ่งที่ เป็นที่รักเป็นทุกๆ การผลดพราภจากกันในเรื่องนี้ มีปรากฏที่ตัวละครคือนางจันทร์เทวี มหาศีห์ท้าวศรีวิมล นางจันทร์เทวีคลอดลูกเป็นหอยสังข์ ลูกนางจันทร์สนมเอกใส่ความด้วย ความริชยา นางจันทร์เทวีและบุตรจึงถูกเนรเทศออกจากเมืองด้วยความทุกข์ ดังความว่า

เมื่อนั้น	มหาศีห์โศกอยู่บ่าใหญ่
ขึ้นมาจากการท่าชาลัย	ไม่รู้ที่จะไปแห่งใดเลย
เดินพลางนางอุ้มลูกพลา	เห็นทุกข์แม่มบางพ่อสังข์เขย
บุกป่าฝ่าไฟร์แม่ไม่เคย	เพราะกรรมทราบเชยเจ้าเกิดมา

ตอนนางรจนาเดือกเงาบ้านเป็นสามี ลูกบิดาได้ให้ไปอยู่กระท่อมปลายนา การ嫁บิดา หารดาของนางเป็นทุกข์ ดังคำประพันธ์ ดังนี้

เมื่อนั้น	รจนาทุกข์ทนหม่นไห้มั้
เห็นเจ้าเงาพยักหน้าเป็นนัย	ชั่มื่นอกไปไปปลายนา

2.4 กรรม คำสอนเรื่องกรรมในพุทธศาสนา มีปรากฏอยู่ ในเรื่องนี้คือ มีปรากฏอยู่ ในตัวละครทุกตัว ที่เด่นมากคือ นางจันทร์เทวี มหาศีห์ท้าวศรีวิมลที่คลอดลูก เป็นหอยสังข์ ต้องถูกเนรเทศไปจากเมือง ได้รับความทุกข์ ทรมานมาก ดังคำประพันธ์ ดังนี้

เป็นกรรมตามทันมเหสี	จะจากที่สมบูตวัตถุ
ยามปลดอดก์คลอดพระลูกยา	กุณารากำນังเป็นสั่งข์ทอง

แม้นมีกรรมไม่ไปใช้กรรม
นิใช่พี่ไม่รักน้อง

ไฟร์ฟ้ามันจะทำลาย
ร่วมห้องอกสั้นกันแสงศรี

๑ ๙ ๗

ทุกน้ำดันแสนโศกโศก
มีกรรมจำกัดจากพระบาทแล้ว

พระพันปีหนึ่งเมียเสียว่าไร
น้องแก้วหาข้าดีนี้ไม่

2.5 สันติธรรม ในเรื่องสังข์ของสันติธรรมคือความสงบ เกิดขึ้นเมื่อ nations
จันทร์เทวี ท้าวยศิวน ได้พบพระสังข์และนำพระสังข์พร้อมด้วยนางรจนาเสร็จกลับคืน
และครอบครองเมือง ดังคำประพันธ์ ดังนี้

ท้าวยศิวนลักษณะสังข์
นางจันทร์รจนาทรมวัย
สาวสวรรค์กำนัลในชัยขวา
เสียงแข็งแกร่งสังข์ฟ้องกลอง

ต่างทรงช้างที่นั่งสูงใหญ่
ต่างขึ้นพิชัยรถทอง
ชีช้างหลังคาเป็นตราถ่อง
ให้เดินกองทัพหน้าคลาไคล

สำหรับเรื่องคำวินี้ มีเนื้อเรื่องเหมือนเรื่องเสือโคงคำนันท์ จึงไม่กล่าวซ้ำอีก

สรุปประจำบทที่ 4

1. วรรณคดีไทยในสมัยสุโขทัย ไม่ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีชาติกโดยตรง
หากได้รับอิทธิพลทางอ้อมคือแนวความคิดเรื่องธรรมะในนิทานชาดก เช่น ทาน ศีล
ศรัทธา (ความเชื่อ) คำสุภาษิต เรื่องพระโพธิสัตว์ เรื่องบารมี เป็นต้น

2. วรรณคดีชาดกในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาฯ 6 เรื่อง คือ

1. มหาชาติคำหลวง
2. กາพຍໍມໍາຫາຕີ
3. ເສ්සොໂຄคำນันທ
4. ສමුත්‍රෝෂණคำນันທ
5. ກລບກສිවිඩුල්යිກිຕි
6. ບທເທ්‍රේງກາກී

3. มหาชาติคำหหลวงและการพย์มหาชาติ เป็นวรรณคดีไทยที่แปลมาจากเรื่องเวสสันดรชาดก มี 13 กัณฑ์ คือ ทศพร หิมพานต์ ท่านกัณฑ์ วนประเวศน์ ชูชากุลพน มหาพน กุมา แม่ที สักกบธรรม มหาราช จักษัตธิร์ย และ กัณฑ์นคร เรื่องเวสสันดรชาดก มีปีรากฐานในนิบາตชาดก

4. เรื่องเสือโคงคำฉันท์ สมุทรโอมชาดกคำฉันท์ กลบทสิริวิบูลย์กิติ ทั้ง 3 เรื่องนี้ ผู้แต่งได้เค้าเรื่องมาจากคัมภีร์บัญญासชาดก กล่าวคือ สมุทรโอมชาดก จากเรื่องสมุทธโอมชาดก (1) เสือโคงคำฉันท์ จากเรื่องพหลคำวีชาดก (29) กลบทสิริวิบูลย์กิติ จากเรื่องสิริวิบูลย์กิติชาดก (5).

5. บทเนื้อร้องกาภี เจ้าพ่อธรรมธิเบศร แต่งจากเรื่องการอาทิตยชาดกและเรื่องกุณายาจชาดก ในนิบາตชาดก

6. วรรณคดีชาดกในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ มีดังนี้

1. มหาชาติกลองเนศน์
2. กาภีคากลอง
3. สรรพสิทธิ์คำฉันท์
4. พระสุขนคำฉันท์
5. สุขนคำฉันท์
6. สังขทอง
7. คาวี

7. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงแปลเรื่องสรรพสิทธิ์คำฉันท์ จากเรื่องสรรพสิทธิ์ชาดก ในบัญญासชาดก

8. พราวยอศรานุภาพ (อัน) ได้แต่งเรื่องพระสุขนคำฉันท์ จากเรื่อง สุขนชาดก (3) ในคัมภีร์บัญญासชาดก และเรื่องสุขนคำฉันท์ จากเรื่อง สุขนชาดก (3) ในคัมภีร์บัญญासชาดกเช่นเดียวกัน

9. พราบทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง โดยได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องสุวรรณสังข์ชาดก ในบัญญासชาดก

10. วรรณคดีไทยทุกเรื่องที่มีโครงเรื่องมาจากชาดก ให้คุณค่าทางวรรณคดี 2 ด้านคือ ทางด้านความงามและทางด้านคำสอน (ธรรมะ)

คำถ้ามทดสอบความเข้าใจประจำบทที่ 4

1. ก่อนสมัยสุโขทัย วรรณคดีชาดกมีอิทธิพลและมีบทบาทในประเทศไทยอย่างไรบ้าง ให้เขียนพอด้วยความ
2. วรรณคดีชาดกมีอิทธิพลต่อวรรณคดีไทยในสมัยสุโขทัยอย่างไรบ้าง ให้กล่าวตามหลักวิชาที่เรียนมา
3. ให้อธิบายข้อความต่อไปนี้ตามที่เรียนมา
 - ก. ไตรภูมิพระร่วงกับเรื่องราวในชาดก
 - ข. ศิลปาริเวร์ดปั่นมะม่วงกับเรื่องราวของชาดก
4. วรรณคดีชาดกในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา มีเรื่อง อะไรมีเรื่อง อะไรมีเรื่อง จงเขียนมา
5. มหาชาติคำหลวง ใครเป็นคนแต่ง แต่งเมื่อไร มีจุดมุ่งหมายในการแต่งอย่างไรบ้าง และให้คุณค่าอย่างไรบ้าง จงกล่าวพอด้วยความ
6. กथายมมหาชาติ ใครเป็นคนแต่ง แต่งเมื่อไร มีจุดมุ่งหมายในการแต่งอย่างไรบ้าง และให้คุณค่าอย่างไรบ้าง จงกล่าวพอด้วยความ
7. สมุทรโนเชคำฉันท์ ใครเป็นคนแต่ง แต่งเมื่อไร เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ชาดกอย่างไร มีจุดมุ่งหมายในการแต่งอย่างไรบ้าง และให้คุณค่าอย่างไรบ้าง
8. ใครเป็นคนแต่งเรื่องเสือโคงคำฉันท์ แต่งเมื่อไร ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องอะไร และให้คุณค่าอย่างไรบ้าง
9. ใครเป็นคนแต่งกลบทสิริวิบูลย์กิต แต่งเมื่อไร ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องอะไร ที่ไหน และให้คุณค่าอย่างไรบ้าง
10. ใครเป็นคนแต่งเรื่องบทเทเรื่องกาภี แต่งเมื่อไร ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องอะไร และให้คุณค่าอย่างไรบ้าง
11. วรรณคดีชาดกในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ มีเรื่อง อะไรมีเรื่อง อะไรมีเรื่อง
12. มหาชาติกลองเกศน์ กล่าวถึงเรื่องอะไร และให้คุณค่าทางด้านวรรณคดีอย่างไรบ้าง ให้กล่าวมาพอด้วย
13. ใครเป็นคนแต่งเรื่องกาภีคำกลอน แต่งเมื่อไร ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องอะไร และให้คุณค่าทางด้านวรรณคดีอย่างไรบ้าง

14. ใครเป็นคนแต่งเรื่องสรรพสิทธิ์คำฉันท์ แต่งเมื่อไร ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องอะไร ที่ไหน และให้คุณค่าทางด้านวรรณคดีอย่างไรบ้าง
15. เรื่องพระสุธนคำฉันท์ ใครเป็นคนแต่ง แต่งเมื่อไร ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องอะไร ในที่ไหน และให้คุณค่าทางด้านวรรณคดีอย่างไรบ้าง
16. เรื่องพระสุธนคำฉันท์ ใครเป็นคนแต่ง แต่งเมื่อไร ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องอะไร ที่ไหน และให้คุณค่าทางด้านวรรณคดีอย่างไรบ้าง
17. เรื่องสังข์ทอง ใครเป็นคนแต่ง แต่งเมื่อไร ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องอะไร ที่ไหน และให้คุณค่าทางด้านวรรณคดีอย่างไรบ้าง
18. ให้ยกเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่อไปนี้ให้ได้ความ
- ก. สมุทรโอมษคำฉันท์
 - ข. เสือโคคำฉันท์
 - ค. สรรพสิทธิ์คำฉันท์
 - ง. พระสุธนคำฉันท์
 - จ. สังข์ทอง